

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Tvrze na Vejprnickém potoce

Pavla Tomášková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra archeologie

Studijní program Archeologie

Studijní obor Archeologie

Diplomová práce

Tvrze na Vejprnickém potoce

Pavla Tomášková

Vedoucí práce:

PhDr. Zlata Gersdorfová, Ph.D.

Katedra archeologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování vedoucí práce PhDr. Zlatě Gersdorfové, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost, trpělivost, cenné rady a připomínky, které mi v průběhu zpracování diplomové práce ochotně poskytovala.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	METODY VÝZKUMU	2
2.1	Kartografické prameny	2
2.1.1	Müllerovy mapy	2
2.1.2	Soubory rukopisných map pro větší územní celky	2
2.1.3	První vojenské mapování	2
2.1.4	Druhé vojenské mapování	3
2.1.5	Třetí vojenské mapování	3
2.1.6	Otisky císařského stabilního katastru	3
2.1.7	Další druhy mapových podkladů	4
2.1.8	Analýza výškopisu	4
2.2	Letecké laserové skenování	4
2.2.1	Data použita v této práci	5
2.2.2	Digitální model reliéfu ČR 5. generace	6
2.2.3	Zobrazení DMR	6
2.3	Povrchové sběry	6
2.4	Povrchový výzkum reliéfních tvarů	8
3	GEOMORFOLOGIE	9
4	JANOV	10
4.1	Popis lokality	10
4.2	Přehled dosavadního bádání	11
4.3	Identifikace Janova v písemných pramenech	11
4.4	Majetkové poměry vsi	14

4.5 Srovnání mapových podkladů.....	16
4.6 Vlastní výzkum.....	18
4.6.1 Stavební podoba tvrze a lokalizace.....	18
4.6.2 Vyhodnocení objektů.....	20
4.7 Povrchové sběry na lokalitě Janov.....	22
4.7.1 Zhodnocení nálezového souboru z lokality Janov	22
4.7.2 Přítomné keramické třídy Janov.....	24
4.7.3 Seznam keramických tříd.....	26
4.7.4 Kovové nálezy	29
5 TLUČNÁ.....	30
5.1 Přehled dosavadního bádání.....	30
5.2 Identifikace Tlučné v písemných pramenech	30
5.3 Majetkové poměry vsi	31
5.4 Panský dvůr v Tlučné – stavebně-historický průzkum.....	35
5.4.1 Obytné stavení	35
5.4.2 Černá kuchyně v obytném stavení.....	36
5.4.3 Klasicistní sýpka.....	36
5.4.4 Dvorské kolny.....	36
5.5 Stavební podoba tvrze a její lokalizace	38
5.6 Srovnání mapových podkladů.....	38
5.7 Současný stav vsi.....	40
6 VEJPRNICE.....	41
6.1 Přehled dosavadního bádání.....	41
6.2 Identifikace Vejprnic v písemných pramenech.....	42

6.3 Majetkové poměry vsi	42
6.4 Stavebně-historický průzkum/ vizuální průzkum	45
6.4.1 Vejprnický kostel	46
6.4.2 Vejprnická tvrz.....	49
6.4.3 Hospodářský objekt z 19. století	51
6.5 Srovnání nejstarších staveb - stručné shrnutí.....	53
6.6 Srovnání mapových podkladů.....	53
6.7 Současný stav vsi.....	55
7 ZHODNOCENÍ LOKALIT MEZI SEBOU.....	56
8 ZÁVĚR.....	58
9 SUMMARY	60
10 EDICE.....	61
11 LITERATURA	63
12 INTERNETOVÉ ZDROJE	65
13 PŘÍLOHY.....	67

1 Úvod

Tato diplomová práce se zabývá zaniklými tvrzemi na Vejprnickém potoce v okrese Plzeň-sever (obr. 1). Předmětem zájmu jsou dnes již zaniklé tvrze Vejprnice, Tlučná a Janov (u Nýřan), jejich vazba k vesnickému jádru, vztah k hospodářskému zázemí, lokalizace, rekonstrukce a možné typologické zařazení. Rekonstrukce a typologické zařazení nebude snadný úkol, vzhledem k zániku těchto tvrzí a málo dostupných informací o nich. V rámci práce byly provedeny povrchové průzkumy vybraných lokalit a srovnání jejich stavu na základě historických pramenů a současných mapových podkladů, kdy největší pozornost byla věnována zaniklé tvrzi Janov z důvodu nejdostupnější terénní situace, vzhledem k tomu, že lokalita se nachází částečně na poli a částečně v mírně porostlé oblasti, oproti lokalitám Tlučné a Vejprnice, kde se tvrze nacházely v dnes již zastavěném vesnickém jádru. V práci jsou dále zohledněny další okolnosti ovlivňující možnou lokalizaci zaniklých tvrzí v krajině, také jsou porovnány vzájemné vztahy těchto tvrzí a jejich majitelů a taktéž jsou vyhodnoceny majetkové poměry ve studované oblasti. Cílem této diplomové práce je tedy určení lokalizace daných tvrzí, případně dalších objektů, které s nimi souvisely na základě dostupné literatury, mapových podkladů a vlastního výzkumu, dále povrchový průzkum všech vybraných lokalit, případné vyhodnocení nálezů a vytvoření databáze.

Nejvíce se však práce zaměřuje na lokalitu Janov, která vzhledem k místu, kde se nachází, je nejpříznivější pro provádění jakéhokoliv výzkumu. V případě Vejprnic i Tlučné se tyto zaniklé středověké tvrze nacházely ve středu těchto obcí, kde je dnešní výzkum, zejména povrchové sběry, téměř nemožný. Zde se bude jednat jen o výzkum pozůstatků reliéfů a popis současného stavu, případně jen vyhodnocení stavu dochovaných objektů a samozřejmě vyhodnocení dostupné literatury a písemných pramenů.

2 Metody výzkumu

2.1 Kartografické prameny

K této práci byly využity kartografické prameny, které jsou zdrojem cenných informací nejen o studovaných lokalitách v této diplomové práci, ale všeobecně mohou přispět k novým poznatkům. Výhodou používání těchto pramenů je fakt, že mnohé z nich jsou volně přístupné na internetu v elektronické podobě. Pro studium je k dispozici několik map, ze kterých tato práce vycházela. Právě staré mapy mohou být významným prostředkem s informacemi o panských sídlech, která byla v mapách o malém měřítku vyznačována pomocí značek. Mnohé mapové značky vycházely z reálných vedut daných míst a lze je použít jako ikonografické prameny např. Arentinova mapa aj. Podrobnější mapy ve větších měřítcích lze použít pro studium dnes již zaniklých situací, zejména půdorysných schémat sídel. Především katastrální mapy mohou přinášet tyto informace, zvláště v případě sídel, která v pozdějších obdobích zanikla, ale i o dosud stojících objektech, kdy se z map dá dozvědět např. o rozsahu zástavby, zbytcích vodního příkopu aj. (Svoboda a kol. 1998, 9).

2.1.1 Müllerovy mapy

Nejstarší mapou použitou v této práci je Müllerova mapa Čech v měřítku 1: 132 000, která je z roku 1720. Müllerova mapa Moravy je pak v měřítku 1: 180 000 z roku 1716 a vydána byla v roce 1790. V této mapě jsou zachyceny topografické údaje, včetně zemědělských usedlostí, zaniklých osad, mlýnů atd. (Semotanová 2002, 39).

Pro tuto práci byla zvolena Müllerova mapa Čech mapový list číslo 12, na kterém se nacházejí všechny tři studované lokality.

2.1.2 Soubory rukopisných map pro větší územní celky

Jedná se o rukopisné mapy šlechtických velkostatků, které pochází převážně z období 18. století a dob mladších. Mapy zachycují jednotlivé objekty a celá panství s údaji hospodářské a administrativní potřeby. Větší soubory těchto map se tedy také hodí jako srovnávací pramen (Semotanová 2002, 41). Pro lokality studované v této diplomové práci, nejsou bohužel tyto prameny dostupné.

2.1.3 První vojenské mapování

Dalším srovnávacím pramenem je I. vojenské mapování (Josefské mapování), které pochází z let 1764 – 1767 pro Čechy, pro Moravu 1764 – 1768 a České Slezsko 1763. Rektifikace a nové mapování probíhalo pro Čechy v letech 1780 – 1783, Moravu 1779 – 1781 a České Slezsko 1780. Tato mapa je k dispozici v měřítku 1: 28 800 a je rozdělena podle území Čechy, Morava a Slezsko. Podkladem této mapy byla předchozí starší Müllerova mapa, která byla zvětšená do tohoto měřítko. Mapována byla metodou „*a la vue*“ což znamená „*od oka*“, tedy pozorováním v terénu. Tato

mapa je zaměřena na komunikace, které byly ještě rozlišeny podle sjízdnosti, dále řeky, potoky, různé typy budov – jako kostely, mlýny atd. Mapa je ještě doplněna o vojensko-topografický popis území, kde byly obsaženy informace, které se v mapě nenacházejí (Semotanová 2002, 41).

Pro tuto práci byl v případě Tlučné a Vejprnic použit mapový list číslo 156 a pro lokalitu Janov, mapový list číslo 155.

2.1.4 Druhé vojenské mapování

Dalším podkladem je II. vojenské mapování (Františkovo mapování), které pochází z let 1836 – 1852 v měřítku 1: 28 800 a je rozděleno pro Čechy a Moravu. Tento mapový podklad je přesnější než u I. vojenského mapování, na jehož základě byla tato mapa založena. Důvodem je použitý podklad mapy Stablního katastru v měřítku 1: 2880, díky kterému vznikly právě přesnější mapy.

Pro tuto práci byl použit ve všech případech list pro Čechy W_11_V.

2.1.5 Třetí vojenské mapování

Čtvrtým mapovým podkladem je III. vojenské mapování (Františko-josefské) z let 1876 – 1878 pro Moravu a Slezsko a pro Čechy z let 1877 – 1880. Tento mapový podklad je ve dvou měřících a to 1: 25 000 a speciální mapy 1: 75 000. Podkladem tomuto vojenskému mapování byly katastrální mapy, je zde znázorněn i výškopis a výsledkem mapy jsou kolorované tzv. topografické sekce (Semotanová 2002, 44, 48).

Pro tuto práci byl pro všechny lokality použit mapový list číslo 4150_2 v měřítku 1: 25 000.

2.1.6 Otisky císařského stabilního katastru

Dalším z pramenů jsou otisky císařského stabilního katastru z let 1824 – 1843 v měřících 1: 2880, 1: 1440 a 1: 720. Dále reambulovaný katastr a další katastrální mapy od 2. poloviny 19. století do současnosti v měřících 1: 2880, 1: 1440, 1: 720 i další větší měřítka. Stablní katastr a reambulace z 2. poloviny 19. století přináší informace o stavu české krajiny před její industrializací a později i během tohoto procesu. Z 1. poloviny 19. století pak slouží tzv. císařské povinné otisky, které nebyly aktualizovány a dokládají tak informace o stavu českých zemí v době zaměření. Do originálních evidenčních map byly zaznamenávány údaje o změnách. Součástí map jsou i informace s historicko-geografickými údaji (Semotanová 2002, 44).

Pro Vejprnice byl použit mapový list číslo 8346-1(Č), pro Tlučnou 7926-1(Č) a pro Janov, který spadl do katastru obce Úherce, mapový list číslo 8178-1(Č).

2.1.7 Další druhy mapových podkladů

Topografické mapy se vyskytují po roce 1918 převážně v měřítku 1: 75 000. Dalším cenným nosičem informací jsou letecké snímky, kolmé i šikmé, které jsou pro území Českých zemí z 30. a 40. let 20. století do současnosti. Nejnovějším informačním pramenem v této kategorii jsou pak nejnovější celostátní mnohalistová mapová díla, která jsou od poloviny 20. století do současnosti (Semotanová 2002, 48).

Pro porovnání byly dále použity mapy z roku 1956 a poté mapy ze současnosti z dostupných internetových portálů (mapy.cz; kontaminace.cenia.cz).

2.1.8 Analýza výškopisu

Jako poslední online pramen byla použita mapa analýzy výškopisu, která byla vhodná pouze pro lokalitu Janov, jelikož se nachází na nezastavěné ploše. Byl použit model DMR 4G, DMR 5G. K vykreslení byl použit Stínovaný reliéf (Z-factor 10), obarvený stínovaný reliéf, stínovaný reliéf a sklonitost. U lokalit Vejprnice a Tlučná tyto mapy použity byly, ale z důvodu dnešní zástavby se nepodařilo učinit jakékoliv nové poznatky (<http://ags.cuzk.cz/dmr/#>). Na základě těchto poznatků pak byla objednána data leteckého laserového skenování Digitálního modelu reliéfu ČR 5. generace z Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního v Praze (ČÚZK). Tyto snímky posloužily pro vyhledávání a dokumentaci archeologických nemovitých památek ve sledovaných oblastech, zejména v oblasti extravilánu zaniklé vsi Janov na Nýřansku. U dalších dvou lokalit Tlučná a Vejprnice byly použity spíše pro zajímavost, vzhledem k tomu, že obě tvrže se nacházely téměř ve středu intravilánu těchto obcí, nedaly se očekávat příznivé výsledky.

2.2 Letecké laserové skenování

Jednou z nedestruktivních metod využívaných také v archeologii je metoda leteckého laserového skenování, označované zkratkou LLS, nebo také v angličtině zkratkou ALS, tedy airborne laser scanning. Letecké laserové skenování patří do metod dálkového průzkumu Země a umožňuje následnou tvorbu výškopisných modelů (Gojda - John 2013, 8).

Laserové skenovací zařízení umístěné na letadle, či vrtulníku umožňuje s velkou přesností trojrozměrně mapovat zemský povrch. Na tomto principu mapování terénu také pracuje tzv. totální stanice (Gojda 2005, 807; Gojda – John 2013, 9). Tato metoda je velice rychlá a přesná, pro svoji přesnost je však kombinovaná s GPS stanicí umístěnou na palubě letadla a nutná je i spolupráce s pozemní sítí přijímačů signálů GPS. Lidar pracuje na stejném principu jako radar, vysílaný paprsek měří vzdálenost mezi přístrojem a zemským povrchem na základě času, který uplyne mezi vyslaným laserovým paprskem a následným odrazem od překážky a návratem do lidarového

přijímače Gojda – John 2013). Více o těchto principech např. Gojda - John 2013, Crutchley - Crow 2010, Dolanský 2004 aj. Naměřená data se musí dále klasifikovat, zjednodušeně se jedná o proces, při kterém se naměřené body rozdělují do různých skupin, dle kritérií jako je terén, vegetace, budovy atd. Rozdělení může být buď automatické či manuální (Gojda – John 2013, 12). S klasifikací dat souvisí také typ skeneru, kterým byla data získána, dělí se na konvenční a full-wave skenery. Full-wave skenery zaznamenávají jednotlivé odrazy paprsku a vlnové křivky, na základě nich je pak možné rozpoznat, od čeho se signál odrazil (nízká vegetace, hromada větví atd. (John – Gojda 2013, 12; Doneus – Briese - Fera – Janner 2008, 882 – 883).

Metoda leteckého laserového skenování patří mezi nejmodernější, byla poprvé využita cca před 20 lety a využívá se nejen v archeologii, ale i v jiných oblastech, jako např. 3D vizualizace, atmosférický výzkum/ výzkum aerosolů, architektura, (3D) městská modelace, geomorfologie, hydrologie, glaciologie, vojenství, infrastruktura či komunikační sítě a mnoho dalších oblastí (Gojda a kol. 2010, 105). Letecké laserové skenování může být využito k dokumentaci krajiny a památek a hlavním přínosem je při vyhledávání dosud neznámých lokalit. Oproti leteckému průzkumu nemusí být tato metoda tolik závislá na stavu atmosféry, ale přesto panují názory, že může být omezeno oblačností, mlhou či kouřem. Nevýhodou této metody je, že paprsky nedokážou proniknout pod povrch terénu a tak nemohou odhalit například objekty plně zahloubeny pod povrch terénu (Gojda – John 2013, 9; Gojda – John – Starková 2011, 681).

2.2.1 Data použitá v této práci

Pro účely této práce byla využita data, která byla zakoupena z již hotových archivních dat od Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního (ČÚZK). V rámci projektu Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního ČÚZK, Ministerstva obrany ČR a Ministerstva zemědělství ČR bylo v roce 2010 zahájeno celoplošné laserové skenování ČR. Před tím byly využívány datové modely ZABAGED a tzv. digitální modely 2,5. a 3. generace, které již byly nedostačující z důvodu zastaralosti a malé přesnosti. Tato geografická datová struktura má sloužit potřebám armády, krizových štábů, orgánů státní správy a území samosprávy, a pro mezinárodní účely ve smyslu požadavků evropské směrnice INSPIRE (Gojda – John 2013, 11).

Data LLS jsou běžně upravována do dvou typů digitálních modelů a to buď tzv. model povrchu – DSM – Digital Surface Model, označený také jako DMP – digitální model povrchu a model terénu či reliéfu DTM – Digital Terrain Model, označovaný u nás termínem DMR – digitální model reliéfu. DMP odpovídá povrchu krajiny včetně vegetace, zástavby atd. a DMR obsahuje informace o povrchu terénu, bez vegetace (Gojda – John 2013, 11 - 13; Gojda – John – Starková 2011, 681 - 682). Pro archeologii

mohou být využívány dva hlavní typy výstupu dat a to digitální modely reliéfu ČR 4. a 5. generace (DMR4 a DMR5). Digitální model reliéfu 4. generace obsahuje data, která jsou vhodnější pro větší památky, jelikož obsahuje data, která jsou generalizována do rastru 5 x 5 m (Gojda – John 2013, 12). Pro tuto práci byl použit digitální model reliéfu ČR 5. generace, jelikož je podrobnější.

2.2.2 Digitální model reliéfu ČR 5. generace

Tento digitální model reliéfu je velice přesný, dosahuje výškové přesnosti 0,18 m v otevřeném terénu a v zalesněných oblastech 0,30 m. Také je cenově dostupný. Pro tuto práci byly použity listy pro Janov – Stříbro 4 - 6, Vejprnice list Stříbro 1 – 5, pro Tlučnou list Stříbro 3 – 5.

2.2.3 Zobrazení DMR

Zobrazení DMR5 bylo provedeno pomocí tzv. stínového povrchu (Hillshade) a následným nastavováním polohy „*digitálního slunce*“, toto mělo dopomoci k odhalení některých objektů, které byly při terénním průzkumu špatně rozlišitelné. Výsledky z jednotlivých lokalit (viz další kapitoly).

2.3 Povrchové sběry

Tento druh výzkumu patří mezi jednu z metod archeologického nedestruktivního výzkumu. Tímto výzkumem můžeme zajistit a zkoumat stopy po minulé lidské činnosti, prostřednictvím zlomků movitých předmětů, které jsou rozmístěny na povrchu terénu ve sledované oblasti. Povrchovým sběrem můžeme řešit různé otázky, od vyhledání určité komponenty, nebo by nám mohl tento výzkum odpovědět například na to, jaká byla funkce areálů aktivit, intenzita činnosti a určení prostorových vztahů mezi jednotlivými areály (Kuna a kol. 2004, 305). Vždy tedy záleží na otázkách, které si pokládáme před provedením tohoto výzkumu.

Členění terénních metod na metody vyhledávání komponent a metody jejich podrobnějšího studia, vzniká na základě vymezeného cíle terénní práce, kdy jde buď o pouhé objevení a základní vymezení sídelních komponent, nebo o jejich podrobnější popis a poznání. Povrchový sběr se používá i k chronologickému zařazení komponent zjištěných jinými nedestruktivními metodami, neboť přináší data, která lze do určité míry datovat typologicky. Získaná data z povrchových sběrů musí být kriticky hodnocena z důvodu transformačních procesů, kterými movité předměty prochází, než se dostanou do vrstvy povrchu ornice (Kuna a kol. 2004, 305).

Předmětem povrchového sběru jsou všechny movité předměty, které byly vyrobeny nebo uspořádány lidskou rukou, nacházející se na povrchu terénu, obsahující nějakou informaci o minulých sídelních aktivitách a jsou alespoň rámcově datovatelné. Do těchto kritérií zařazujeme převážně keramiku, mazanici –

v souvislosti s keramikou, výrobky z hlíny, kovu a kamenná industrie. Dále sem také patří i jiné druhy předmětů jako je surovina na výrobu železné rudy, železářská struska, švartna aj. Obecně nejčastějším předmětem povrchového sběru je keramika. Předměty povrchového sběru jsou vázány u nás na zemědělsky využívanou krajinu, kdy se předměty na povrch terénu dostávají vlivem orby, která narušuje podpovrchové objekty, či vrstvy (Kuna a kol. 2004, 308 – 309).

Na povrchu terénu a ve vrstvě ornice dochází k degradaci předmětů, zejména keramiky pravěké a raně středověké, tyto předměty musely být tedy zřejmě nedávno vyorány z prostředí, které bylo chráněno před destruktivními vlivy. Jiná situace pak nastává u předmětů odolnějších, jako je kamenná industrie, vrcholně středověká a novověká keramika aj. Tyto předměty mohou v ornici vydržet delší dobu a mohou tak tedy pocházet i z původního povrchu areálů (Kuna a kol. 309 – 310).

Délka užívání jednotlivých areálů způsobuje pak různou kumulaci artefaktů v komponentách, ale i různou kumulaci celkového počtu komponent. Při používání této metody je tedy třeba zohledňovat různé faktory, které by mohly výsledky negativně ovlivnit, a je třeba brát to na zřetel. Na artefakty působí taktéž přirozené přírodní síly, které také ovlivňují nálezy na určitých lokalitách, zejména vlivy eroze či akumulace půdy aj. Samozřejmě proces samotného zemědělství a vývoje technologií, působí negativně na nálezy na povrchu terénu, ale třeba i stavební a těžební činnosti, kdy samotné komponenty zanikají. V neposlední řadě i sám archeologický výzkum metodou povrchových sběrů může ovlivnit výsledky práce a to v podobě transformace archeologickým výzkumem, kdy se jedná například o volbu podmínek sběru, či rozdíly v individuálních schopnostech terénních pracovníků (Kuna a kol. 2004, 311 -317).

Metodou povrchového sběru se rozumí obecný způsob strukturování nálezů při jejich shromažďování. Jsou dva typy metod – metoda hodnotící/syntetická a metoda analytická. Dále se pojem metoda může používat pro jednotlivé varianty základních metod, které se využívají při samotném terénním výzkumu (Kuna a kol. 2004, 324).

Nedílnou součástí povrchových sběrů je popis polygonů a okolnosti průzkumu, kdy je nutností, aby evidence o jednotlivých polygonech obsahovala určité informace a údaje. Po provedeném povrchovém sběru musí být provedena analýza a syntéza terénních dat (Kuna a kol. 2004, 333 – 341).

Pro tuto práci byla zvolena syntetická metoda výzkumu, přesněji sběr v liniích, který je přesnější metodou sběru vkládaných polygonů. Dodržují se standardní odstupky mezi průchody a zakreslují se do plánu polygonu, či mapy. Při tomto postupu

by mělo být území rozděleno do polygonů a každá linie pak obsahuje samostatnou referenční jednotku. Vyměří se linie na obou stranách polygonu a dle nich se poté provádí průchod. Odstupy sběračů a délka linií se zpravidla volí podle velikosti zkoumané plochy (Kuna a kol. 2004, 327).

Vzhledem k povaze studované lokality Janov, byla tedy zvolena metoda sběru v liniích. Průběh a výsledky průzkumu jsou pak detailněji popsány v kapitole o Janovu. U lokality Tlučná povrchové sběry provedeny nebyly, jelikož místo zaniklé tvrže se nachází v intravilánu obce a veškerý takový výzkum by zcela postrádal smysl. U lokality Vejprnice byl proveden namátkový povrchový průzkum na poli severně nad kostelem sv. Vojtěcha, který však nepřinesl žádné výsledky.

2.4 Povrchový výzkum reliéfních tvarů

Tato metoda se společně s metodou povrchových sběrů řadí mezi povrchové průzkumy. Minulá lidská činnost po sobě zanechala stopy, které se dají sledovat právě povrchovým výzkumem antropogenních tvarů reliéfů, kdy jde především o samotné vyhledávání, zaměřování a interpretaci těchto tvarů. Takový výzkum může obsahovat i geodetické měření, pak se jedná o geodeticko-topografický průzkum. Tato metoda výzkumu je vhodná v oblastech, které jsou trvale zalesněny či zatravněny a nedochází na těchto místech k destrukci například orbou. Ale i na místech postižených orbou se do jisté míry mohou uchovat některé reliéfní tvary, zejména ty největší např. valy a příkopy, ale jejich trvanlivost je omezená (Kuna -Tomášek 2004, 237).

Důležitou roli při vyhledávání reliktních tvarů hraje zkušenost archeologa a jeho schopnost v terénu rozpoznat specifický reliéfní příznak. Musí se brát ohled na tvar reliéfu, dále na prostorový kontext, povrchový vzhled, případně povrchové nálezy aj. Formální klasifikace by vždy měla zohledňovat danou konkrétní situaci a komplexního posouzení zjištěných objektů a následné interpretaci. V krajině můžeme sledovat relikty pravěkých a raně středověkých ohrazení, mohylníky, kterými se tato práce nezabývá, proto není nutný jejich podrobnější popis (více viz Kuna – Tomášek 2004, 240 – 254).

Práce se snaží identifikovat pozůstatky po středověkém osídlení, zejména pak samotné tvrže, které se touto metodou mohou dát identifikovat. Od 13. století se na vesnici mohly vyskytovat mlýny s koly poháněnými vodou a s tím související stavba vodních ploch a náhonů (Kuna – Tomášek 2004, 254 – 255). Právě pozůstatky po těchto útvarech lze identifikovat na zkoumané lokalitě Janov.

3 Geomorfologie

Všechny tři tvrze se nacházely v západních Čechách na katastrech Nýřanském – tvrz Janov, Tlučenském – tvrz v Tlučné a Vejprnickém – tvrz ve Vejprnicích. Spadají do oblasti České vysočiny. Subprovincie je Poberounská soustava v oblasti Plzeňské pahorkatiny. Tvrze ležely v blízkosti toku Vejprnického potoka, který pramení nedaleko obce Radějovice z Radějovického rybníka. Potok protéká Horními a Dolními Sekyřany, vlévá se do Přehýšovského rybníka, odtud dále směřuje pod obcí Blatnice na zaniklou lokalitu Janov, přes Nýřany, kde jeho část směřuje do Lučního potoka, dále přes Tlučnou, Vejprnice a Skvrňany, odkud se vlévá do Mže v oblasti Plzeň-město Kalikovský mlýn (<http://www.pvl.cz/>). Délka toku činí 21,6 km a plocha celého povodí měří kolem 80 km². Právě v oblasti Janova se měl nacházet rybník, který zásoboval vodou Luční potok. Po jeho zániku důsledkem těžby uhlí, byl vybudován kanál mezi Lučním a Vejprnickým potokem, určený odvodu dvou třetin vody právě do Lučního potoka. Vlivem těžby uhlí nezakl jen rybník Janov, ale např. i Pekelný rybník u Vejprnic, nebo také rybník u Skvrňan (Rožmberský, 2013; Vejprnice 1000let, 7; mapy.cz).

4 Janov

Lokalita Janov se nachází na západní straně obce Nýřany v těsné blízkosti dálnice D5, zhruba 18 km od Plzně na katastru Nýřanském (obr. 1). V roce 1838 patřila lokalita ke katastru Úhereckému. Lokalita se nachází v blízkosti místa zvaného Humboldtka, kde dříve probíhala těžba uhlí. Dnes již naprosto zaniklá lokalita měla obsahovat tvrz, rybník a mlýn. V této části práce následuje popis lokality na základě dostupné literatury, která byla značně omezena (Bělohlávek a kol. 1985; Profous 1949; Roubík 1952; Rožmberský 2013 aj.), dále vlastní výzkum, který je založen na povrchovém průzkumu, jeho vyhodnocení a také na vyhodnocení terénních pozůstatků a konfrontací s mapovými podklady.

4.1 Popis lokality

Lokalita je tvořena převážnou částí plochy pole, které je dnes využíváno pro potřeby zemědělství (obr. 2:1), v severovýchodní části je však porostlá křovinami a náletovými dřevinami (obr. 2:2). Na severozápadní straně lokality na pomyslném konci dnes již zaniklého rybníka se nachází rákos, který stále indikuje vlhkost půdy, kde byl rybník vybudován (obr. 2:3). Jižní část lokality je poté předělena částí dálnice D5 ve směru Plzeň – Rozvadov (Norimberk), (obr. 2:4). Toto rozdělení zasáhlo pouze dnes již zaniklý rybník, ale místo, kde by mohla stát středověká tvrz, pravděpodobně dálnicí předělené nebylo (viz další text).

V severovýchodní části lokality se nachází zatravněný ostrůvek, který je zarostlý náletovými dřevinami, zejména břízami (obr. 2:2). Právě v tomto místě by se mohl nacházet objekt dnes již zcela zaniklé tvrze, jelikož prostor v těchto místech, dle mapových podkladů a také výzkumu v terénu, naznačuje jisté čtvercové i obdélníkové útvary, které by právě s tímto objektem mohly souviset. Jak uvidíme v dalších kapitolách, budou tyto objekty postupně vyhodnocovány a interpretovány. P. Rožmberský ve své práci uvádí, že ves, náprava mlýn a tvrz Janov nebyly nikdy přesně lokalizovány, ale předpokládá, že mohly stát v okolí rybárny a tvrz pak mohla být zbudována na temeni návrší, které vystupuje z ploché krajiny (Rožmberský 2013, 19).

V severozápadní části zmíněného ostrůvku se nachází stojící dům (p. č. 1201; obr. 2:5), který byl vystavěn i z původních kamenů, které mohly dříve být součástí středověké tvrze, ale mohly patřit i do již zbouraných a zaniklých objektů, které se na lokalitě nacházely, avšak určit období jejich existence je dnes zcela nemožné. Pouze z dostupných mapových podkladů z roku 1956 jsou půdorysy těchto objektů známe, ale z pozdějších map je již situace nejasná. Jediný z těchto domů je pak zaznamenán na otisku stabilního katastru z roku 1838 a na mapě z roku 1956, jako stojící (p. č. 40),

ale na novějších mapách se již nenachází. K nyní stojícímu domu (p. č. 1201) náleží také dvorek a bohužel nedaleko od něj v jakési rokli se nachází poměrně rozlehlá nelegální skládka. Problém se skládkou pak nastává i v části, kde končí zalesněný ostrůvek a v horní části pole se taktéž nacházejí odpadky, které nesouvisí s činností zemědělství. Bohužel tato nelegální skládka může mít za následek postupné zanikání nálezů a postupnou nemožnost provedení jiných nedestruktivních průzkumů. Bohužel ani zákaz vjezdu na toto místo nezastavil příliv odpadků.

V severní části lokality protéká Vejprnický potok (obr. 2:6), který hrál velmi významnou roli při budování rybníka v těchto místech. Lokalizaci mlýnu uvádí P. Rožmberský do některého ze tří výtoků z rybníka, ale přesněji ji neurčuje (Rožmberský 2013, 19).

4.2 Přehled dosavadního bádání

Zřejmě nejstarší zmínka v literatuře o lokalitě Janov pochází od A. Sedláčka z roku 1905, kdy je ves připisována chotěšovskému klášteru (Sedláček 1905, 234; Sedláček 1908, 27). O Janově se zmiňuje v roce 1949 A. Profous ve své knize *Místní jména v Čechách*, kde hovoří o vsi a rybníku (Profous 1949, 99). V roce 1959 uvádí autor F. Roubík zmínku o Janově v knize *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách* (Roubík 1959). Dalším autorem věnujícím se lokalitě Janov je M. Bělohlávek, který ve své práci *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku - západní Čechy*, vychází pravděpodobně převážně z Profousových záznamů. Dále uvádí, že místo, kde tvrz stála v té době, již nešlo určit (Bělohlávek a kol. 1985). V roce 2006 byla vydána kniha s názvem *Panská sídla západních Čech*, kde je jen stručná zmínka o této lokalitě (Karel – Krčmář 2006, 87). Nejnovější práce P. Rožmberského - *Zaniklá ves, tvrz, náprava, mlýn, rybárna, dvůr, hájovna a rybník Janov* z roku 2013 se věnuje problematice Janovické lokality nejvíce z veškeré dostupné literatury, avšak místo zaniklé tvrze bohužel neidentifikuje (Rožmberský 2013). O této tvrzi nejsou žádné další zmínky, například ani v souhrnné *Encyklopedii českých tvrzí* (Svoboda a kol. 1998).

4.3 Identifikace Janova v písemných pramenech

Součástí této práce je i zájem o nejstarší názvy vsi Janov, z důvodu měnících se pojmenování v pramenech písemných, tak později i v pramenech kartografických. Výsledky by mohly posloužit pro lepší přehled zkoumané lokality. Místo Janov popisuje ve své knize A. Profous jako myslivnu u vsi Úherce 7 km ssv. od Stodu (Profous 1949, 99). Dodnes je toto pojmenování dochováno v pomístním názvu, který je zachycen na současných mapách. Jelikož lokalit se stejným historickým názvem je více, je občas těžké rozhodnout, ke kterému Janovu se zmínka vztahuje, pokud není

v pramenu blíže identifikována (např. místně či jednajícími osobami). V následujících odstavcích bude učiněn pokus o identifikaci zmínek o námi sledovaném Janovu u Nýřan.

Z let 1253 – 1278 z českomoravských regist je Janov nepřímo zmiňován v zápisu ze 13. května 1272 v souvislosti s majetky chotěšovského kláštera jako „*de Jocuwi*“. Kde se mezi těmito majetky nachází také nedaleké Vejprnice, zapsány jako „*Oijprinich*“ (Emler 1882, 312 – 313). Toto také zmiňuje A. Profous (1949, 99). S přiřazením tohoto názvu právě lokalitě Janov u Nýřan, nesouhlasí P. Rožmberský, který tuto zmínku přiřazuje zaniklé vsi Ježlový (Rožmberský 2012, 4; bližší vysvětlení v kapitole 4.4 Majetkové poměry vsi, viz níže).

Názvy „*Janow*“ se objevují v Libri confirmationum, což je zřejmé, že nemá souvislost se studovanou lokalitou. Protože tyto záznamy se vztahují k církevní správě a pro Janov u Nýřan je evidentní, že se tam žádný kostel nenacházel (Emler 1883, 11, 68, 92, 200, 205, 258, 261; Emler 1886, 41, 42, 179, 283; Tingl 1867, 138; Tingl 1868, 10).

Z roku 1318 z opisu z Desek zemských je známa stížnost „*Wilema de Woziczie*“ na „*Jaroslaum de Kuta*“, což pravděpodobně souvislost s Janovem u Nýřan nemá z důvodu výpisu dalších majetků, které se nacházejí v jiném kraji (Emler 1870, 50). Z těchto záznamů je poté o Janově ještě jedna zmínka v souvislosti s dlužním úpisem Alberta z Těchobuze, která se studovanou lokalitou nepochybně nic společného nemá. Usuzují tak z výpisu majetku, který dotyčný dlužil, kdy se jedná například o tvrz v Těchobuzi, majetek v Tomici, Šelmberk aj. Tyto zmiňované majetky se nacházejí v okolí Tábora v Jihočeském kraji, takže je nepravděpodobné, že by se zrovna jednalo o Janov nacházející se u Nýřan v Plzeňském kraji (Emler 1870, 248). Z roku 1431 ze zápisu v opisu z Archivu českého se opět vyskytují tyto majetky v souvislosti s Albertem z Těchobuze Mikulášovi z Hořic, je zde zmíněn i Janov, který ovšem jako z předchozího důvodu nebude patřit k Janovu u Nýřan (Palacký 1844, 503). A. Profous se zmiňuje o Janovu u Mladé Vožice, kde je připomínána i tvrz v Těchobuzi (Profous 1949, 100).

Další záznam z Desek zemských z roku 1318 se také pravděpodobně nevztahuje k Janovu u Nýřan, jelikož je v něm uvedena i vesnice a krčma, která na tomto Janově (u Nýřan) nebyla známa, ačkoliv u tohoto zápisu nemůže být s jistotou vyloučeno, že by se mohlo jednat o Janov u Nýřan, jelikož chybí podrobnější informace (Emler 1870, 191). Později z roku 1464 z jiných zápisů je uveden Janov jako ves (viz níže), (Palacký 1846, 48 – 49; Kalousek 1887, 664). Posledním záznamem je pak zápis majetku, který zdědil Vilém z Ilburka dědictví v „*Slúpu*“, který by spíše patřil do Severních Čech

(Emler 1870, 361). Z Archivu českého z opisu zápisu z roku 1471 v souvislosti s Wilémem z Ilburka a jeho majetkem také uvádí Janov, který je ovšem zapsán v majetcích, které by lokalizací spadaly taktéž do severních Čech, jako v případě zápisu z Desek zemských (Palacký 1844, 579; Palacký 1862, 518 - 519). Již A. Profous tento Janov lokačně zařazuje právě ke Sloupu (Profous 1949, 98).

Ze soudních záznamů z let 1392 – 1393, 1396 – 1398 je známo, že Vojtěch panoše z Dobré dlužil mj. i mlýn v Janově (Tadra 1896, 404). Tato informace by se mohla vázat k Janovu u Nýřan, ale žádné jiné podrobnosti v zápisu uvedeny nejsou.

Z opisu Archivu českého ze dne 13. dubna 1444 se dozvídáme o Janovu v souvislosti s dopisem psaným Hynkem Krušinou ze Švamberka Oldřichovi z Rosenberka, který se zastavil u Roupovského na Janově. Zmínka by měla souviset s Janovem u Nýřan, jelikož uvádí, že když byl na Janově, přijeli tam Plzeňští měšťané a žádali ho, aby se přidal k obehnání hradu „*Wilštejn*“. Je známo, že Roupovský na Janově opravdu byl (Palacký 1844, 370 – 371). Jiný Janov se v okolí Plzně nenacházel, z tohoto důvodu je tato zmínka přisuzována právě Janovu u Nýřan. O několik let později z 21. dubna 1448 vyplývá ze zápisu, že rytíři Roupovští ztratili zápis, který měli od císaře Sigmunda (Zikmunda) na rybník Janov. Poté v roce 1450 se Purkart a Hynek bratři z Roupova vyznávají, že učinili smlouvu s knězem Wáclavem proboštem chotěšovského kláštera i s jeho konventem a budoucími urozenými panoši Božděchem a Olbramem bratry z Kamenice o rybník Janov a Sulkov, po bratru nebožtíkovi Janovi staršímu z Roupova, který si rybník Janov dobyl nebo vysloužil. Poté byla tedy zařízena smlouva mezi proboštem chotěšovským a bratry z Roupova o užívání rybníka Janov. Ve stejném roce se Wáclaw probošt kláštera chotěšovského, Purkart, Hynek a Jan bratři z Roupova vyznávají, že udělali smlouvu mezi sebou o rybník Janov a jsou zde uvedeny další podmínky, např. jak se budou dělit o ryby, starat o rybník apod. (Palacký 1846, 42 – 44). Později 29. dubna 1455 král Ladislav ubezpečuje probošta chotěšovského, že nedá rybník Janov do zástavy (Palacký 1846, 45). Z 11. prosince 1455 je Janov zmíněn v souvislosti s lokalizací nápravy a vsi v Borku, které leží za rybníkem Janov u Nýřan. Chotěšovský klášter postupuje panoši Drslavovi ze Stropčic své nápravy i ves Borek (Palacký 1846, 46; Hataj 1927, 20). Poté 4. dubna 1457 chtějí bratři Benedka a Otík z Chotěšovic po chotěšovském klášteře vyplatit dluh i z nápravy na Janově (Palacký 1846, 47 – 48). Tento statek byl vyplacen až v roce 1490, kdy Jiří Poděbradský vrátil klášteru právo a moc k vyplacení a vyvezení všeho movitého i nemovitého, které bylo dříve zastaveno či zapsáno (Hataj 1927, 20; Palacký 48). Později ze 17. května 1464 je další zápis o Janově u Nýřan v souvislosti s Dobrohostem z Romšperka a na Horšovském Týně, který mezi svým majetkem uvádí Sekyřany Hořejšie, Zálužie, Kotovice, Újezd Červený a Janov ves (Palacký 1846, 48 –

49; Kalousek 1887, 664). Z roku 1465 je také zmínka o „Janowu“, společně s „Eší“, hradem Kámen a městečkem pod ním (Palacký 1844, 573). Tato zmínka z důvodu lokalizace za předpokladu, že Eš bude Aš, která se nachází v Karlovarském kraji, tedy nesouvisí s Janovem u Nýřan.

Z pozdějšího opisu z Archivu českého z 24. února 1479 (pozn. u tohoto data je otazník), je zmínka o Janovu v souvislosti, kdy probošt a konvent chotěšovský prosí Čeňka z Klinšteina o přímluvu u krále za rybník Janov (Palacký 1846, 55). Z roku 1499 je další zmínka o rybníce Janov, kdy fišmistr na Boru Henrichovi ze Švamberka píše, že odsadil do rybníků Rychlíka a Janova kapry (Kalousek 1896, 74). Z roku 1522 ze stejného opisu pochází zmínka o panně Magdaleně z Lub, jenž pohání Jana z Roupova a na Roupově, aby položil smlouvu, kterou sepsal bez vůle Mandaleny mezi ní a jejím bratrem Břenkem z Lub a aby položil majestáty, které má od krále Vladislava na Rybník Janov a ves Blanici (Friedrich 1915, 180). Poslední zmínka z téhož opisu pochází z roku 1531, kdy Jan z Roupova posílá proboštu chotěšovskému vozy určené na přepravu ryb a slibuje mu, že kdykoliv ho na Janově založí. Poté 16. února 1591 odpovídá probošt chotěšovský pánům Roupovským v souvislosti s výplatou rybníka Janova. Je zde uvedeno, že v této době byl rybník slovený a pustý a měl by na jaře přijít k užitku, kdyby přešel do majetku chotěšovského kláštera. 1. dubna 1591 přišla odpověď, kdy bratři z Roupova souhlasí s vyplacením. O pár let později v roce 1597 dostává chotěšovský klášter povolení od císaře Rudolfa II. k výplatě všech jeho statků (Palacký 1846, 58 – 62).

Z výše popsaného soupisu je tedy zřejmé, že se na našem území nacházela 4 místa s označením Janov a k těm se pak vztahují záznamy, ze kterých ne vždy je jasné, ke které z lokalit patří. Jisté záznamy jsou o Janovu v jižních Čechách, severních Čechách, Karlovarském kraji a poté Janov u Nýřan, který je vždy spojován s jinými lokalitami, které se nachází poblíž. A. Profous ve svém díle zmiňuje 13 míst s označením Janov, přičemž některá z nich spadají datačně až do období např. 18. století, proto by nesouvisely se zmínkami v použitých pramenech. Datačně blíže by spadaly vsi Janov u Sloupu, Děčína, Litomyšle, Litvínova, Nového Města nad Metují, Sedlčan, Teplá a u Mladé Vožice (Profous 1949, 98 – 100).

4.4 Majetkové poměry vsi

Ves Janov je poprvé připomínána k roku 1272, kdy měla patřit chotěšovskému klášteru. Název byl uveden v latině jako „*de Jocuwi*“ a nemusí nutně v překladu znamenat Janov (Profous 1949; Rožmberský 2013, 15). Jako vysvětlení se pravděpodobněji jeví překlad Jezná u Plešnic, podle souvislostí by mohlo jít o zaniklou ves Ježlový (Ježná) a existující ves Trnovou (Trnowo), tudíž první zmínka

o Janově z roku 1272 nemusí být důvěryhodná. Pravděpodobně věrohodnější zmínka o vzniku vsi pak pochází z roku 1463 v souvislosti Janova a Horšovského Týna (Palacký 1846, 37; Profous 1949; Rožmberský 2012, 4). Někdy se uvádí v témže období v souvislosti s pojmenováním po chotěšovském proboštovi Janovi (Rožmberský 2013, 15). Právě probošt Jan měl v roce 1360 založit na Vejprnickém potoce velký rybník Janov, kdy se jeho rozloha uvádí 100 až 130 ha. Vejprnickým potokem byl tedy napájen rybník Janov, ale i celá rybníční soustava na Lučním potoce (Kopp 2011, 5).

Z dochovaného chotěšovského urbáře z roku 1367 je zřejmé, že Janov patřil chotěšovským premonstrátkám, což je také známo ze zápisu berní ruly z Plzeňského kraje, kde se Janov objevuje mezi majetkem panství kláštera Chotěšov (Doskočilová 1952, 189; Emler 1881, 28; Rožmberský 2013, 15). K Janovu dále náležel mlýn Hořekovec před Dobřany. Většina obyvatel Janova, kromě jednoho, byli „*pololánici*“. Dělení půdy podle záznamů bylo na lány a část na země. Lány ve vsi byly tedy pravděpodobně převedeny na tzv. emfyteutické právo, ale část vsi zůstala ještě na starém českém právu. Dle P. Rožmberského součet poddanských pozemků činí 6 zemí, nikoli 5 a půl země, jak bylo zaznamenáno v urbáři (Emler 1881, 28; Rožmberský 2013, 15 - 16). Sedmá země pak nesla označení „*feodalis*“ a jednalo se o nápravu, kdy nápravník obdržel od kláštera dvůr s jednou zemí, za který neplatil, ale jako protislužbu se musel v případě vyzvání dostavit do kláštera a bránit ho proti nepřátelům. Zmínka o nápravě je pak z roku 1454. Janovská ves byla malá, oproti okolním, kdy např. Úherce měly 34 lánů a Líně 20 zemí (Rožmberský 2013, 16). Tvrz Janov mohla být vystavěna v 15. století z nápravy chotěšovského kláštera a poprvé byla připomínána v roce 1472, kdy ji i s rybníkem měl držet Jan z Roupova (Bělohlávek a kol. 1985, 116; Karel – Krčmář 2006, 87).

Za husitských nepokojů mohl klášter majetek pouze spravovat a panovník si s ním mohl nakládat, jak chtěl. Král Zikmund v roce 1422 zapsal Janovi Hanovcovi ze Švamberka do zástavního práva mj. i ves Janov, aby získal peníze potřebné k boji. Zikmund taktéž zastavil Janovi z Roupova chotěšovský rybník Janov, bohužel není jasné, kdy to bylo. Tyto majetky mohli šlechtici užívat, nebo prodat dlužní úpis, dokud jim nebo jejich dědicům nebyla vyplacena dlužní částka (Rožmberský 2013, 16).

Janovská náprava je poté zmiňována dále v roce 1457, kdy se bratři Bendeka a Otík z Chotěšova měli s klášterem domluvit o nápravě a obdržet 15 kop grošů. Další zmínky o Janovské nápravě nejsou. V roce 1459 bylo králem Jiřím povoleno chotěšovskému klášteru, aby mohl své majetky vyplatit. Z opisu listiny z roku 1464 pochází zmínka, kdy Dobrohost požaduje od chotěšovského kláštera 1000 kop grošů, oproti vrácení zastavených vesnic i Janova, atak se Janov v tomto roce opět stal

majetkem kláštera. Zánik vsi Janov se pak datuje k roku 1468, někdy za Poděbradských válek (Rožmberský 2013, 17; Sedláček 1905, 234). Tento rok je také uveden v zápisu berní ruly Plzeňského kraje v přehledu vesnic na panství chotěšovského kláštera (Doskočilová 1952, 189).

V roce 1558 měla tvrz a ves připadnout Anně z Říčan, ale již byla označena jako zpustlá (Bělohlávek a kol. 1985, 126). Konečně v roce 1603 měl Janov opět získat chotěšovský klášter od posledního držitele Adama z Klenové a tvrz měla zaniknout (Bělohlávek a kol. 1985, 117; Karel – Krčmář 2006, 87; Sedláček 1905, 234; Sedláček 1908, 27).

4.5 Srovnání mapových podkladů

Z mapového listu z berní ruly, který je rozdělen podle stavů z let 1654 - 55 byla lokalita Janov majetkem stavu duchovního, tedy chotěšovského kláštera (Doskočilová, 1952).

V Müllerově mapování se Janov zřejmě neobjevuje, ačkoliv u dnešní vesnice Úherce, dříve Ohertzen je zakreslen velký rybník, který by mohl odpovídat tomu Janovskému, ale místo nemá žádné pojmenování.

Josef II. 7. prosince 1781 zrušil chotěšovský klášter a po jeho zrušení byl majetek spravován Náboženským fondem až do roku 1822 (Rožmberský 2013, 19). Z roku 1838 jsou z císařského otisku mapy stabilního katastru Úhereckého zhruba 1800 m západoseverozápadně na břehu rybníka u lesíka vidět čtyři stavby. Jedna velká zděná budova (p. č. 40) a další tři menší objekty, z nichž jsou dva zděné (p. č. 38 a 39) a jeden roubený (p. č. 37) a malý rybník (označený číslem 228), (obr. 3:A). Ze stejného roku směrem západně od Úherce z topografie je pojmenováno toto místo „*Janow – Häusel*“ – má to být obydlí vrchnostenských rybářů a hájovna (Rožmberský 2013, 20).

Z I. vojenského mapování je pak znám rybník Janov pod názvem „*Ganner oder Janoffer Teich*“ a samotná lokalita nese označení „*Janoff Jäg:hr*“ (obr. 4).

Na II. vojenského mapování z roku 1848 je pojmenována hájovna německým názvem „*J. H. – Jäger-haus*“ a další větší stavba, pojmenování nemá (Rožmberský 2013, 20). Lokalita celkově pak nese název „*Janov Teich*“ (obr. 4).

Na III. vojenském mapování z roku 1838 je viditelná stejná situace jako na předchozím II. vojenském mapování, kromě rybníka, který se tam již nenachází (Rožmberský 2013, 20). Rybník měl být vysušen v roce 1874, kvůli těžbě uhlí, společně

s dalšími rybníky na Lučním potoce (Bělohlávek a kol. 1985, 117; Rožmberský 2013, 20; Kopp 2011, 5; obr. 4).

Celkově je pak lokalita označena již nám známým názvem Janov. V blízkosti kamenného dolu Humboldt je pak zakreslena parcela číslo 38 označená parohy – tento symbol označoval hájovnu (Rožmberský 2013, 20). Na konci 19. století byl Janov označen jako poplužní dvůr a v roce 1925 koupilo část poplužních dvorů chotěšovského velkostatku město Plzeň, které je pronajalo rodinám Václava a Antonína Hodanových, kteří jej opustili v roce 1945 (Rožmberský 2013, 20).

Na mapě z roku 1956 již lokalita pojmenování nemá (<http://kontaminace.cenia.cz/>). Ale můžeme si všimnout, že dům s číslem parcely 40, kterou měl již v roce 1838, se zde nacházel stále. Na rozhraní mezi polem a zalesněnou plochou v horní části lokality je viditelná zaniklá cesta. Dále jsou v lesíku viditelné tři objekty čtvercového půdorysu a další dva objekty hůře rozlišitelné (obr. 3:B). Tyto objekty budou následně vyhodnoceny v další kapitole (4.6 Vlastní výzkum).

Ze současné turistické mapy je název lokality opět označen jako Janov (<http://mapy.cz/turisticka?x=13.1843370&y=49.7059719&z=15&source=base&id=1923489>), ale na jiných mapách označen již není. Zaniklá cesta, která byla vidět ještě na mapě z roku 1956, již na moderních mapách rozpoznatelná není (obr. 3:C).

Dále byla využita online mapa analýzy výškopisu, kde byly zjištěny terénní pozůstatky. Byl použit zdroj dat DMR/DMP a v dostupných zdrojích DMR 4G, DMR 5G – stínovaný reliéf (Z-factor 10), obarvený stínovaný reliéf, stínovaný reliéf a sklonitost. Viditelným terénním pozůstatkem je objekt ve tvaru čtverce, který se nachází v bezprostřední blízkosti dnes stojícího domu, druhý ve tvaru nepravidelného obdélníku, který je viditelný v porostlém prostoru, stejně jako další dva méně výrazné čtvercové objekty. Tyto objekty poté byly povrchovým výzkumem vyhodnoceny (<http://ags.cuzk.cz/dmr/#>). Na základě toto zjištění pak byly objednány data z ČÚZK pro podrobnější analýzu těchto sledovaných objektů.

Data z ČÚZK digitální model reliéfu ČR 5. generace (list Stříbro 4-6) byla následně převedena do programu ArcMap 10, kde byl vytvořen rastr a následně stínový model, který zdál se být dostačující pro konfrontaci s terénem (obr. 5). Podle očekávání se i zde objevily viditelné známky po dříve již zjištěných pozůstatcích terénních reliktních (objektů), které byly viditelné na online mapě analýzy výškopisu. V textu níže budou následně tyto objekty interpretovány. Je nutné upozornit, že výrazněji byly tyto pozůstatky viditelné na online mapě z roku 1956 (obr. 3:B).

Dnes vede na tuto lokalitu přístupová cesta po hrázi zaniklého rybníka. V 50. letech měl být objekt rybárny zbourán. Karel a Krčmář uvádí, že se mezi Humboldtovou a dálnicí nacházel zbořený objekt, který mohl být pozůstatkem tvrze (Karel – Krčmář 2006, 87). Dnes již stopy po tomto objektu nejsou v terénu patrné. Stojí zde poměrně nová stavba domu (v roce 1956 již zaznamenaná na mapě), který je vystavěn ze starého žulového kamene a je po rekonstrukci. Tento materiál se nachází i na poli ve vysoké koncentraci (viz kapitola 4.6 Vlastní výzkum). Tato koncentrace kamene je pravděpodobně pozůstatkem zbořeného domu, označeného číslem 2037, (otisk císařského stabilního katastru p. č. 40), známé z Úhereckého katastru z roku 1838 a ještě stával v roce 1956, jak je známo z dalšího kartografického zdroje, ale v roce 2011 již na mapách zaznamenaný nebyl (kontaminace.cenia.cz).

4.6 Vlastní výzkum

4.6.1 Stavební podoba tvrze a lokalizace

Jaká tedy byla stavební podoba tvrze? Bez bližšího archeologického výzkumu se lze o podobě pouze domnívat. Dle mapy z roku 1956 bylo identifikováno na místě v lesíku 5 objektů a dnes již zaniklá cesta vedoucí přes část lokality, dále stojící dům s číslem 2037 (na otisku císařského stabilního katastru označen p. č. 40), (obr. 3:A, B). Na základě toho bylo učiněno ověřování v terénu. V lesíku byly nalezeny 3 reliktů po menších čtvercových objektech. Další dva čtvercové objekty již hůře rozlišitelné. Mohly by tyto objekty souviset se zaniklou tvrzí? Nebo se jedná o objekty domů menší zaniklé vesničky, která měla mít 5,5 (6) lánů (Emler 1881, 28; Rožmberský 2013, 15 - 16)? Druhá verze se jeví pravděpodobnější, jelikož objekty jsou si podobné svými rozměry a za předpokladu, že majitel půdy byl láník, jeden mohl vlastnit 1,5 lánu a každý bydlel ve svém domě, by tyto půdorysy početně souhlasily.

Tvrz byla poprvé připomínána až v roce 1472 v souvislosti s Janem z Roupova (Bělohávek a kol. 1985, 116; Karel – Krčmář 2006, 87), její zánik je pak datován po roce 1603 (Bělohávek a kol. 1985, 117; Karel – Krčmář 2006, 87; Sedláček 1905, 234; Sedláček 1908, 27). Z dopisu před rokem 1444 vyplývá, že Hynek Krušina ze Švamberka přijel k Roupovskému na Janov, je tedy pravděpodobné, že tvrz byla vybudována někdy za Roupovských (Palacký 1844, 370 – 371; Rožmberský 2013, 17). Znamenalo by to tedy, že její trvání by mohlo být v rozmezí cca 150 let. Podle první zmínky o tvrzi by tedy znamenalo, že byla vybudována až po husitských válkách (Svoboda a kol. 1998, 21). Podle terénní situace lze soudit, že se jednalo o jednoduchý objekt. Je možné, že na tvrzi bydlel někdo z Roupovských, přičemž Jan měl žít na hradě v Roupově, ale kde žili Purkart a Hynek není jasné. P. Rožmberský usuzuje podle situace, kdy u tvrze není známé žádné hospodářské zázemí, že majitel tvrze musel držet v blízkosti nějaké nemovitosti, odkud by se mohly dostávat

potravin na tvrzu. O této situaci nejsou dochovány žádné záznamy (Rožmberský 2013, 17 – 18).

Z dostupných informací vyplývá, že nejprve zde byl vybudován rybník v roce 1360 (Hataj 1927, 16; Kopp 2011, 5; Rožmberský 2013, 15), později tvrzu, u které však není zcela jasné, kdy přesně byla vybudována a kým, ani její možná funkce. Z dochovaných písemností je jasné, že ves Janov měla 5 a půl země (možná 6), což značí velmi málo majetku, aby mohla tvrzu s tímto zázemím fungovat samostatně (Emler 1881, 28; Rožmberský 2013, 15 – 16). Záznam o zemích v Janově je z roku 1367 (Doskočilová 1952, 189; Emler 1881, 28; Rožmberský 2013, 15) a není tedy zcela jasné, zda později obyvatelé toto místo neopustili, nebo co se s nimi stalo, zda v době výstavby tvrzu na tomto místě stále byli. Také umístění tvrzu v krajině není na nijak výrazném místě, nachází se v otevřené krajině, proto je možné, že tvrzu byla vybudována u rybníka z důvodu, že se mohl podílet na jejím opevnění. Dle P. Rožmberského byla tvrzu umístěna na mírně vyvýšeném ostrůvku nad rybníkem. Z jedné strany byla tedy chráněna rybníkem a z druhé strany se nachází menší rokle (Rožmberský 2013, 21).

Z mapových podkladů z otisku císařského stabilního katastru z roku 1838 v místě, kde byla učiněna vizuálním průzkumem lokalizace zaniklých objektů, není zaznamenán žádný objekt, stejná situace se pak opakuje i na dalších dostupných mapách. Na mapě z roku 1956 jsou dobře viditelné čtvercové půdorysy objektů. Z toho tedy také usuzují, že tyto objekty musely zaniknout dříve, než se sestavovaly podklady pro otisky císařského stabilního katastru, ve kterých jim nebyla věnována pozornost.

Povrchové sběry však ukázaly zajímavý fakt. Většina nálezů keramických fragmentů byla učiněna v místě dnes již zaniklého domu, označeného na mapě z roku 1956 číslem 2037 (otisky stabilního katastru p. č. 40). Je tedy možné, že hledaná tvrzu by mohla být tímto objektem pohlcena. Tento objekt byl zbourán mezi roky 1956 – 2011. Dle mapy bylo toto stavení poměrně velkých rozměrů a skládalo se z jedné hlavní budovy, zleva dvou menších přilehlých a zprava je na mapě patrný půdorys menšího čtvercového přilehlého objektu v této době již zaniklého. Půdorysný charakter byl do písmene „L“ (obr. 3:B; 6:7). Z otisku císařského stabilního katastru je tento objekt zaznamenán jen jako jednoduchý, takže je zřejmé, že byl později dostavěn. Nicméně spojitost mezi touto stavbou a stavbou středověké tvrzu vnímám právě v nálezech, které jsou datovatelné od období 15. století a mladší z 16. století. Žádné novověké nálezy (keramické střepy) na lokalitě nalezeny nebyly, což by mohlo znamenat, že při likvidaci domu známého ještě z mapy z roku 1956 mohl být dům

zcela vyklizen, nebo opuštěn a až poté zbourán. Jak bylo také zvykem, starší objekty byly přestavovány, aby vyhovovaly potřebám nových majitelů, takže podoba objektu z mapy z roku 1956 bude pravděpodobně změněna. Na místě se nacházely ve vyšší koncentraci kameny, které byly použity při stavbě domu a části střešní krytiny – červené s příměsí menších kamínků a z obou stran zbarvená černou barvou. Ještě by se mohlo jednat o budovu dřívějšího poplužního dvora, který ale ani v pramenech nijak prokázán nebyl. Je možné, že na tomto místě stávala tvrz a později ji pohltila stavba nového objektu. Také by se mohlo jednat o panské sídlo - panský dům či dvůr, vzhledem k tomu, že jsou předpoklady pro to, že se jednalo o stavení menších rozměrů. Bohužel dnes není možné se dozvědět podrobnější informace z důvodu, že tato část je využívána zemědělsky a situace je zde zcela zničena. Také by keramické střepy mohly být součástí navážky, ale v tom případě bych předpokládala fragmenty roztroušené po větší části lokality a nejen v místě zaniklého domu.

4.6.2 Vyhodnocení objektů

Vyhodnocení proběhlo na základě průzkumu antropogenních tvarů reliéfu, kdy proběhlo jejich ověřování na základě dostupné mapy z roku 1956 a moderní mapy z roku 2011 (obojí kontaminace.cenia.cz). Všechny zjištěné objekty byly zaměřeny GPS Garmin Oregon 400t a dále jejich rozměry změřeny pásmem. Přílohy obsahují plánek rozmístění objektů (obr. 6).

Objekt číslo 1

Objekt byl pravděpodobně čtvercového půdorysu o nynějších rozměrech 7,5 m x 7,5 m. Uvnitř se nacházely zbytky různě velkých kamenů, které mohly patřit zdivu, kdy se po zřícení sesunulo právě do středu objektu. Ve středu objektu se nachází také vzrostlý strom břízy (obr. 6:1; obr. 7).

Objekt číslo 2

Tento objekt obdélného půdorysu má rozměry 8,2 m x 6,8 m. V některých místech jeho nadzemní část činila 1,5 metru, ale byl porostlý rostlinami, zapadán listím a pokryt humusem, až pod touto vrstvou by se mohly nacházet zbytky obvodového zdiva. Ve středu objektu se nenacházely žádné pozůstatky stavebního materiálu (obr. 6:2; obr. 8).

Objekt číslo 3

Jeho čtvercový půdorys je o rozměrech 8,20 m x 8,20 m. Uvnitř prostoru nebyly zachycené žádné pozůstatky po zříceném zdivu (obr. 6:3; obr. 9). Vedle tohoto objektu se nacházel další menší objekt číslo 4.

Objekt číslo 4

Objekt obdélného půdorysu o rozměrech 4 m x 1 m v bezprostřední blízkosti objektu číslo 3. Tento objekt se na mapách z roku 1956 nenachází, není ani tak významný svými rozměry a mohl být tedy až dodatečně vykopán, za jakým účelem se však nedá posoudit (obr. 6:4; obr. 10).

Objekt číslo 5

Poslední identifikovaný objekt byl částečně zahlouben v ostré hraně pole. Jeho nyní čtvercový půdorys má proto rozměry jen 4,3 m x 4,3 m, avšak předpokládá se, že ve své původní podobě byl větších rozměrů, jelikož z mapy z roku 1956 je stejně velký, jako ostatní objekty (obr. 6:5; obr. 11).

Objekt číslo 6

V terénu identifikován nebyl. Tato situace je dána tím, že terén je v těchto místech značně nerovný, tudíž by mohlo dojít k nesprávnému určení místa, kde se objekt dříve nacházel (obr. 6:6).

Objekt číslo 7

Tímto číslem je v přiloženém plánu označený objekt, který dříve stával na poli (otisk císařského stabilního katastru p. č. 40). V jehož místě byla koncentrace archeologických nálezů (keramických střepů), nalezených při povrchovém průzkumu (obr. 6:7; obr. 12).

4.6.2.1 Vyhodnocení objektů shrnutí

Tyto antropogenní reliéfní tvary pravděpodobně patří zaniklým domům dřívějšího sídelního areálu, které zde mohly stávat v době žijící vesnice. Nejlépe rozpoznatelné objekty byla čísla 1, 2 a 3. Čtvrtý objekt mohl být vyhlouben v průběhu let, nebo mohl nějakým způsobem patřit k objektu číslo 3. Pátý objekt byl pohlcen částí pole, proto nebyl identifikován ve své původní podobě. Poslední šestý objekt bohužel nalezen nebyl. Podle mapy z roku 1956 vypadají velikosti všech objektů podobně velké. Je tedy pravděpodobné, že mohly měřit kolem 8,2 – 8,5 m x 8,2 – 8,5 m. Situace v terénu se za několik staletí výrazně změnila. Proto mohou být nynější naměřené hodnoty nepřesné. Je také možné, že se jedná o zjišťovací kutací jámy, jelikož nedaleko této lokality se nacházel dnes již zaniklý důl Humboldt pro těžbu uhlí, která měla probíhat mezi lety 1863 – 1902 (<http://www.nyran.cz/mesto/omeste/historie/historie-nyran/hornictvi/>). Tyto pozůstatky nejsou výrazně hluboké, proto se přikláním k první variantě pozůstatkům po dřívějších domech. Pro přesnější

určení by bylo zapotřebí provést další nedestruktivní výzkumy. Zjištěná data byla vložena do databáze.

4.7 Povrchové sběry na lokalitě Janov

Na přelomu podzim/zima 2015 a poté na jaře 2016 byl proveden povrchový průzkum lokality, do kterého byly zařazeny povrchové sběry a povrchový výzkum antropogenních reliéfních tvarů. Místo, kde probíhaly povrchové sběry, se nachází na poli, kde probíhá stálá zemědělská hluboká orba, ale částečně i v zatravněném a náletovými stromy porostlém terénu (obr. 12). Vlivem zemědělství může docházet k poškozování archeologických nálezů, které však vlivem orby vyplouvají na povrch. Vzhledem k tomu, že na lokalitě neprobíhal žádný archeologický výzkum a písemné prameny též mnoho informací neposkytují, byly na lokalitě provedeny povrchové sběry, které patří ke standardním nedestruktivním metodám a pomohou nám lépe vykreslit obraz denního života v dobách minulých.

Na lokalitě Janov byly na přelomu podzim/zima 2015 a zima/jaro 2016 provedeny povrchové sběry, metodou sběru v liniích, kdy byl vybraný úsek lokality nad bývalým rybníkem rozdělen po dvou metrech a sběry provedeny na rozměřeném úseku vždy z bodu A do bodu B. Místo, kde byly prováděny povrchové sběry, bylo nad zaniklým rybníkem na poli v horní části vzniklého ostrůvku (obr. 12). Jinak byla lokalita obklopená dnes již vysušeným rybníkem, tudíž v těchto místech průzkum prováděn nebyl. Takto rozměřená lokalita byla procházena a případné nálezy zaměřovány GPS Garmin Oregon 400t. Na lokalitě byly povrchovými sběry nalezeny keramické střepy a dva železné předměty se známkou středního poškození korozí. Převážná část keramických střepů byla nalezena ve shluku v jedné části lokality v místě zaniklého objektu (otisk císařského stabilního katastru, p. č. 40) a v maximálně dvou metrech od tohoto místa, další keramické střepy byly jen ojedinělé nálezy (obr. 12). V ornici se nacházela příměs pravděpodobně zbouraného domu (otisk stabilního katastru p. č. 40) ve formě fragmentů střešní krytiny i zdiva.

4.7.1 Zhodnocení nálezového souboru z lokality Janov

O tom jaký byl život na středověké tvrzi Janov, nás mohou informovat archeologické nálezy, které byly získány povrchovými sběry v roce 2015 a 2016. Tyto nálezy nám doplňují informační fond, díky němuž si můžeme udělat o něco lepší představu o životě na tomto místě. V období funkce tvrze byl běžný bohatý keramický sortiment od různých tvarů džbánů, hrnců, mís, pohárů, poklic, pánví, různých kahanů či lamp, kachlů aj. (Orna 2011). Jak uvidíme níže, z tohoto keramického souboru se vzhledem k fragmentarizaci podařilo identifikovat jen velmi malý sortiment využívaných nádob.

Z povrchových sběrů, které byly učiněny v rámci diplomové práce na této lokalitě, byly nalezeny keramické střepy oxidačního i redukčního prostředí. Přičemž plzeňská pozdně středověká šedá hrncina tvrdě pálená v redukčním prostředí se zařazuje do keramického okruhu západních a jižních Čech, kde by se měla vyskytovat od 14. století (Orna 2011, 12). Na této lokalitě se však nachází v menším množství, než světlá hrncina.

Počet střepů celkem 74 ks. Typických střepů 28 ks a atypických výdutí 46 ks, tyto kusy vzhledem k fragmentarizaci analyzovaného materiálu nebylo možné blíže určit. Atypické výdutě jsou v databázi rozlišeny takto: pro redukční střepy, je umístění fragmentu předpokládáno pro výduť a u oxidačních střepů je umístění buďto neznámé nebo výduť. Rozlišení u oxidačního zboží je z důvodu, že u některých fragmentů se může jednat o kachle nebo nádoby, ale nelze to jednoznačně určit. Pro zhodnocení nálezového souboru bylo použito všech 74 ks, které byly zaneseny do databáze, ale pro bližší specifikaci pak byly vybrány fragmenty pouze typických střepů, které budou následně popsány v této části. Nálezový fond obsahuje pouze archeologické střepy z běžné kuchyňské keramiky, ale také fragmenty kachlů. Na ojedinělých fragmentech byly nalezeny stopy po ohoření, avšak v typických místech po užívání nádob. Pouze jeden fragment vykazoval známky celkového ohoření. Datace a identifikace nálezového souboru byla konzultována s Mgr. Milanem Procházkou. Celkově byl tedy tento soubor datován do rozmezí od 15. do 16. století.

Ve skupině redukčně páleného zboží (29 ks) byly identifikovány dva fragmenty dna, šedohnědé barvy středně hrubozrnné hlíny, které nesou stopy po podsýpce. V jednom případě je výpal redukční s oxidačním jádrem a ve druhém případě redukční. Další tři fragmenty představují okraje. Dva z nich jsou jednoduché zaoblené profilace a jsou zdobeny radélkem (obr. 13:1, 2; obr. 14:1,2). Jeden má rovnou hranu a je bez výzdoby (obr. 13:61). Výpal je redukční s oxidačním jádrem, vyrobeny z jemnozrnné hlíny s lesklým povrchem s odstíny tmavě šedé až světle šedé barvy. Dalších 24 fragmentů redukčně páleného zboží se bohužel nepodařilo identifikovat. Jedná se o fragmenty z jemnozrnné i středně hrubozrnné hlíny, tmavě šedé barvy, někdy lesklého, hladkého povrchu. Některé fragmenty mají vnitřní stranu světle šedé barvy, výpal je redukční nebo redukční s oxidačním jádrem. Jeden fragment redukčního zboží je zdoben radélkem. Zajímavý je také fragment, z jehož lomu vystupuje v rozsahu 2mm bílá tkanina (obr. 15:63). Jeden fragment je pak z obou stran ohořelý, což by mohlo indikovat požár.

Početnější skupinou jsou pak fragmenty oxidačně páleného zboží (45 ks), zastoupeny od odstínů světle oranžové, až odstíny červené, některé povrchy

glazované. Soubor obsahuje tři fragmenty oxidačně pálených okrajů. Z čehož jeden tenkostěnný fragment by mohl patřit talířovité míse a je zdobený radélkem (obr. 13:3; obr. 14:3). Materiál je jemnozrnná hlína, světle oranžové barvy, přičemž vnitřek střepu je oranžovočervený. Rámcově by mohl být datován do období 16. století. Další fragment okraje nese zbytky po tmavě oranžové glazuře (obr. 13:59; obr. 15:59). Jedná se o tenkostěnný střep s ovaleným typem okraje. Materiál je jemnozrnná hlína, oranžovočervené barvy. Tento fragment nenese jinou výzdobu. Poslední okraj nese vnější i vnitřní glazuru hnědožluté barvy a je zdobený plastickou linkou v podokrají (obr. 13:4; obr. 14:4). Fragment je tenkostěnný, je vyroben z jemnozrnné hlíny, chronologicky by mohl být zařazen do 16. století. V nálezovém souboru se objevil i fragment oxidačně páleného dna s podsýpkou (obr. 13:46; obr. 15:46). Vyrobené z jemnozrnné hlíny, oranžovočervené barvy s odstíny šedé.

Významným nálezem se staly fragmenty kachlů. Ze souboru se podařilo s jistotou určit 19 ks. Přičemž jeden fragment by mohl být jednoznačně zařazený typologicky jako nádobkový kachel, má viditelné prohnutí, je vyroben ze středně hrubozrnné hlíny, světlé oranžové barvy a je tlustostěnný (obr. 13:49; obr. 15:49). Další dva zajímavé fragmenty kachlů, na sobě nesou výzdobný prvek tvaru koleček (obr. 14:29; obr. 15:66). V jednom případě se jedná o menší fragment, který byl vyroben z jemnozrnné hlíny, v druhém případě ze středně hrubozrnné hlíny, avšak oba mají odstíny světle oranžové barvy. Větší fragment nese výzdobu větších koleček a menší je kopií toho většího, jen s drobnější výzdobou. Větší fragment mohl být součástí římsového kachle, nebo komory, podobně sloužit mohl i menší fragment. Další čtyři fragmenty kachlů by se mohly zařadit k okrajům (obr. 14:40, 45; obr. 15:12). Další dva kusy mají na vnitřní straně plastickou linku a jsou prohnuté (obr. 14:39,5). Posledních 10 ks má na sobě buď proužky, nebo jsou prohnuté, či 1 ks dokonce masivní.

Z glazovaných fragmentů se podařilo identifikovat 5 ks. Přičemž ve dvou případech se jedná o okraje (viz výše popsané). Jedna z neidentifikovatelných výdutí pak nese stopy po zbytku hnědé glazury, avšak v maximálním rozsahu 3mm, fragment oxidačního výpalu (obr. 14:43). Další z fragmentu oxidačního výpalu výdutě je pokryt tmavě zelenou glazurou (obr. 14:34). Poslední z fragmentů má okrovou glazuru (obr. 15:57). Zbytek souboru jsou neidentifikovatelné fragmenty výdutí, možná i kachlů.

4.7.2 Přítomné keramické třídy Janov

Ze získaného materiálu na lokalitě Janov bylo analyzováno celkem 74 střepů, které byly zaneseny do databáze. Čísla obrázku a fotografií v textu odpovídají číslům v databázi. V nálezovém souboru převažuje hrnčina pálená v oxidačním prostředí (celkem 61%), v redukčním prostředí pak menší část (celkem 39%), (obr. 15).

Převážnou část keramických střepů, tvoří nezdobené fragmenty. Střepy byly na základě jednoznačné identifikace rozříděny do jednotlivých keramických tříd. Jako vzor pro třídění technologických údajů posloužil pro své přehledné zpracování výzkum plzeňské keramiky z období 14. a 15. století (Orna 2011, 13 – 14, 83 – 84), model výrobních okruhů a jeho aplikace na pozdně středověkou keramiku z měst jihozápadních Čech (Krasanovská 2015, 93 – 123), dále práce o gotických a renesančních kachlích (Orna 2005).

Následuje popis deskriptorů:

Zrnitost:

- 1) celistvý střep (neznatelná zrnka ostřiva kam náleží fragmenty o velikosti nejméně 0,1mm)
- 2) jemnozrnný (naprosto převažuje velikost 0,1 – 0,5mm)
- 3) středně hrubozrnný (0,5 – 1,5mm)
- 4) hrubozrnná (1,5 – 2,5mm)
- 5) velmi hrubozrnná (nad 2,5mm)

Tvrдост:

- 1) velmi měkký (nekvalitní výpal, drolí se)
- 2) měkký (vryp nehtem)
- 3) střední (vryp železem)
- 4) střední až tvrdý (mezistupeň)
- 5) tvrdý (zvonivý, vryp sklem)
- 6) velmi tvrdý/střep slinutý (kamenina)

Z keramického materiálu z lokality Janov bylo vyčleněno celkem 22 keramických tříd, toto rozčlenění může být dáno hlavně tím, že na lokalitě probíhá zemědělská orba a keramické nálezy tak mohou být v tomto směru poškozeny a poškozeny, tedy vlivem orby, ale i přírodními podmínkami. Z některých mohla být zničena glazura, jiné jsou obroušené apod., proto je členění do keramických tříd takto podrobné. Zejména se liší odstíny barev.

Keramické třídy byly vyčleněny v tomto zastoupení: J101, J102, J103, J104, J105, J106, J107 pro redukčně pálené zboží z toho J101, J102, J103 a J104 jemnozrnné keramické hmoty celistvé a J105, J106, J107 středně hrubozrnné keramické hmoty. Pro keramické střepy s oxidačním výpalem pak J201, J202, J203, J204, J205, J206, J207, J208, J209, J210 z toho J201, J202, J203, J204, J205, J206 jemnozrnné hmoty a J207, J208, J209, J210 středně hrubozrnné keramické hmoty. Poslední skupina keramických tříd J301, J302, J303, J304 a J305 pro jemnozrnné keramické hmoty celistvé s glazovanými povrchy. Z databáze poté byly vytvořeny grafy, kde je viditelné procentuální zastoupení redukčního a oxidačního výpalu (obr. 16), zdobených a nezdobených fragmentů (obr. 17), typologické zařazení (obr. 18) a keramické třídy (obr. 19).

B – barevné spektrum (v případě OR a RO výpalů je barva značena jako vnitřní a vnější)

M – makroskopický popis hrnčířské hmoty, 1. příměs a popis (velikost zrn v milimetrech, intenzita), 2. příměs a její popis (je-li v hmotě přítomna), síla fragmentu, úprava povrchu, vytváření nádob (obtáčení, vytáčení)

V – výpal (charakter, kvalita)

G – glazura (druh, umístění, barva)

(x%) – procentuální zastoupení KT ve zkoumaném souboru

4.7.3 Seznam keramických tříd

J101

B - tmavě šedá, velmi hladký až lesklý povrch

M - celistvý střep, tenkostěnný,

V – redukční s oxidačním jádrem, tvrdý

J102

B - světle šedá, vnitřní strana tmavě šedá

M - celistvý střep, tenkostěnný, velmi hladký

V - redukční s oxidačním jádrem, střední až tvrdý

J103

B – tmavě šedá, vnitřní strana světle šedá, velmi hladký až lesklý povrch

M – celistvý střep, tenkostěnný

V – redukční s oxidačním jádrem, tvrdý

J104

B – tmavě šedá

M – celistvý střepek, tlustostěnný

V - redukční s oxidačním jádrem, tvrdý

J105

B – světle šedá

M – středně hrubozrnný střepek, tlustostěnný

V – redukční – špatný, tvrdý

J106

B – tmavě šedá

M – středně hrubozrnný, tenkostěnný

V – redukční s oxidačním jádrem, tvrdý

J107

B – tmavě šedá

M – hrubozrnný střepek, tenkostěnný

V – redukční s oxidačním jádrem, tvrdý

J201

B – světle oranžová, vnitřní strana oranžovočervená

M - jemnozrnný střepek, tenkostěnný

V - oxidační, tvrdý

J202

B – světle oranžová

M – jemnozrnný střepek, tenkostěnný

V – oxidační, střední

J203

B – oranžovočervená

M – jemnozrnný střepek, tenkostěnný

V – oxidační, střední

J204

B – světle oranžová, vnitřní strana cihlově oranžová

M – jemnozrnný střepek, tenkostěnný

V – oxidační, střední

J205

B – světle oranžová

M – jemnozrnný střepek, tenkostěnný

V – oxidační, tvrdý

J206

B – oranžovočervená, příměs slídy
M – jemnozrnný střep, tlustostěnný
V – oxidační, tvrdý

J207

B – světle oranžová
M – středně hrubozrnný, tlustostěnný
V – oxidační, tvrdý

J208

B – cihlově červená
M – středně hrubozrnný střep, tenkostěnný
V – oxidační, tvrdý

J209

B – světle oranžová
M – středně hrubozrnný střep, tlustostěnný
V – oxidační, střední

J210

B – oranžovočervená, oranžová s odstínem šedé barvy
M – středně hrubozrnný střep, tlustostěnný
V – oxidační, tvrdý

J301

B – bílo šedá
M – celistvý střep, tenkostěnný, hladký povrch
V - oxidační, střední
G- vnější a vnitřní strana hnědožlutý odstín

J302

B – světle oranžová
M - celistvý střep, tenkostěnný
V - oxidační, střední
G – vnitřní tmavě zelený odstín

J303

B – světle oranžová
M – celistvý střep, tenkostěnný
V - oxidační, střední
G – vnitřní hnědý odstín

J304

B – světle oranžová

M – celistvý střep, tenkostěnný

V – oxidační, střední

G – vnitřní okrový odstín

J305

B – oranžovočervená

M – celistvý střep, tenkostěnný

V – oxidační, střední

G – vnější tmavě oranžová

4.7.4 Kovové nálezy

Na lokalitě byly při povrchových sběrech nalezeny dva kovové předměty. Jedno nějaké kování s nýtem, které nese lehké stopy koroze a pravděpodobně spadá do období novověku. Vzhledem ke stavu dochování není možné tento předmět blíže identifikovat. Druhým předmětem by mohl být hřebík, který nese střední poškození korozí. Jeho rozměry jsou 8,5 cm na délku. Vzhledem ke značné korozi, by se mohlo jednat i o jiný předmět. Pro bližší určení stáří a vůbec povahy předmětu by byla za potřebí podrobnější analýza. Tyto dva předměty byly také zaneseny do samostatné databáze (obr. 20).

5 Tlučná

Obec Tlučná se nachází asi 12 km jihozápadně od Plzně v okrese Plzeň-sever na cestě mezi Vejprnicemi a Nýřany v nadmořské výšce 330 m. n. m. (obr. 1). Identifikace tohoto místa v písemných pramenech je poněkud náročnější, z důvodu, že v okrese Plzeň-sever se nachází u Horní Bělé i vesnice s pojmenováním Tlučná a proto není vždy z písemných pramenů zcela jasně zřejmé, o kterou z těchto dvou vesnic se jedná.

5.1 Přehled dosavadního bádání

V roce 1905 se o vsi „*Tlucné*“ zmiňuje A. Sedláček, vzhledem k lokalizaci, kdy uvádí, že se jedná o vesnici nedaleko Křimic a Vejprnic se musí jednat právě o Tlučnou. První zmínku zde váže k roku 1379 v souvislosti s chotěšovským klášteřem (Sedláček 1905, 245; Sedláček 1908). Další zmínka pochází z knihy *Místní jména v Čechách*, kde se objevuje poprvé zmínka o Tlučné datována do roku 1115 v souvislosti s kladrubským klášteřem a je zde také vysvětlen význam tohoto názvu vsi (Profous - Svoboda 1957, 341). V roce 1985 Bělohlávkův krátký příspěvek zajímavý se o Tlučnou je v podstatě opisem toho, co již bylo napsáno s připojeným závěrem, že tvrz zanikla a nedá se již lokalizovat (Bělohlávek a kol. 1985, 348). V roce 1993 byl proveden stavebně-historický průzkum dvora, který přinesl nové informace (Anderle 1993). Poněkud rozsáhlejší práci co se informací týče, pak obsahuje zájem badatelů J. Anderleho a P. Rožmberského z roku 1997, kdy se pokouší srovnat Tlučnou a Tlucnou a zabývají se tímto tématem hlouběji, než badatelé doposud a publikují tak i stavebně-historický průzkum z roku 1993 (Anderle – Rožmberský 1997).

Nejnovější příspěvek z roku 2006 (Karel – Krčmář 2006, 250) uvádí, že tlučenská tvrz měla nahradit vladycké sídlo okolo roku 1560, hlubší historií se nezabývá. Je v něm však uveden fakt, že v roce 1993 byl proveden stavebně-historický průzkum v areálu dvora, při kterém se podařilo zachytit stojící objekt s renesančními sgrafity, což je však shrnutí výsledků práce J. Anderleho a P. Rožmberského (Anderle – Rožmberský 1997; Karel – Krčmář 2006, 250). V roce 2000 měla pak být tvrz zbourána (Karel – Krčmář 2006, 250).

5.2 Identifikace Tlučné v písemných pramenech

Tato kapitola o Tlučné se stručně věnuje nejstarším názvům vsi a proměně názvu v čase. Zde by mohlo docházet k záměně vsí Tlučná a Tlucná, které se obě nacházejí v západních Čechách v okrese Plzeň-sever. Jako podklad posloužily převážně písemné prameny a poté i prameny kartografické. Identifikace dále probíhala podle zápisu majetků, které se nacházely poblíž studované lokality a mohly tak indikovat, že by se mohlo jednat právě o Tlučnou, nikoli o Tlucnou, která se nachází poblíž Horní Bělé.

Z roku 1115 je znám nejstarší název ze zakládací listiny kladrubského kláštera pro Tlučnou – „*Telcna*“. Tento název by měl souviset s Tlučnou, jelikož se nachází poblíž Líní, které jsou zde také zmíněny a sousedí s Tlučnou (Friedrich 1904 – 1907, 400). Z roku 1239 známe pojmenování „*Tlucna*“ z výpisu majetku kladrubského kláštera, ačkoliv jestli patří Tlucné, nebo Tlučné z opisu listiny není zcela jasné. Stejně jako označení v rejstříku, kde je přímo psáno Tlučná, ale nevíme, kde autor tento překlad vzal. Vedle „*Tlucne*“ je další majetek zmiňován např. „*Lusna, Zahorene, Keblene*“ aj. (Erben 1855, 454 – 455). Z berního rejstříku Plzeňského kraje je Tlučná známa pod názvem „*Tluczna*“, kde je psáno „*Tluczna villa plurium*“. (Emler 1876, 5). Z let 1385 – 1390 je název Tlučná znám pojmenováním „*Tluczna*“ v souvislosti s „*Theodorici de Tluczna*“ (Borový, 1879, 280). Z roku 1390 se setkáváme s názvem „*Cluczna*“, který je v souvislosti s Vejprnicemi, je tedy pravděpodobné, že se jednalo o Tlučnou, vzhledem k lokalizaci poblíž známých Vejprnic. V opisu je uvedeno „*Rupertii clientis de Cluczna nomine filij sui Sigismundi ...*“ (Tingl 1865, 196). Z let 1403 a 1407 je pro Tlučnou známé pojmenování „*Tluczna*“. Název se vyskytuje v souvislosti se Zachariášem z Tlučné, který měl v této vsi majetky a v opisu listiny je uveden jako svědek (Friedrich 1929, 164, 144, 149). Z roku 1557 se stále Tlučné říká „*Tluczna*“, což je známo z opisu spisu v souvislosti s Otíkem z Tlučné (Emler 1870, 133). Význam názvu vsi Tlučná spočívá ve spojení těchto obyvatel s činností tlučí, tedy obilním šrotem, kdy toto označení názvu vsi mělo být posměšné (Profous – Svoboda 1957, 341).

5.3 Majetkové poměry vsi

Pravděpodobně nejstarší zmínka o Tlučné se nachází v zakládací listině kladrubského kláštera z roku 1115, kde je uvedena jako „*in villa Telcna*“ u místa „*Lenih*“ (Friedrich 1904 – 1907, 400). Jedná se o darovací záznamy klášteru knížetem Vladislavem, ale i darů od jiných osob. Jeden ze záznamů uvádí, že Braniš měl darovat klášteru majetek v Líštanech, půdu na polovinu popluží ve vsi „*Telcna*“ a Újezd s rybníkem „*Lenih*“ (Anderle – Rožmberský 1997, 3). Zda se jedná přímo o Tlučnou, nebo Tlucnou se pokusili identifikovat badatelé J. Anderle a P. Rožmberský a dle jejich názoru je pravděpodobné, že se jedná právě o Tlučnou, jelikož ztotožňují Újezd s Kamenným Újezdem, který se nachází asi 4 km od Tlučné a místo „*Lenih*“ budou pravděpodobně Líně nacházející se asi 3 km od Tlučné, což je ostatně také uvedeno v *Codex Diplomaticus* (Anderle – Rožmberský 1997, 3 – 4; Friedrich 1904 – 1907, 400). V opisu listiny z roku 1186 se část Tlučné, přesněji celé popluží vyskytuje znovu v souvislosti s majetkem kladrubských benediktinů. Z přelomu let 1234 a 1235 je v papežském potvrzení kladrubského majetku Tlučná opět zmíněna (Anderle – Rožmberský 1997, 4).

V opisu listiny z Regesta Bohemiae et Moraviae z roku 1239, kde je psáno „*Gregorius IX. papa monasterio Kladrubensi*“ potvrzuje majetky kláštera, se již Tlučná nachází právě mezi kladrubským majetkem. Není známo, zda se jedná o Tlucnou, nebo Tlučnou, ale vzhledem ke zmínce výčtu majetku z let 1234 – 1235 je pravděpodobné, že se jedná právě o Tlučnou. Rejstřík obsahuje také název „*Tličná*“, což se jeví jako pravděpodobné, že se jednalo Tlučnou (Erben, K. 1855, 454 – 455).

Někdy poté mohl kladrubský klášter odprodat Tlučnou chotěšovskému klášteru. V letech 1272 – 1273 vlastnil chotěšovský klášter Újezd, Líně, Nýřany a polovinu Vejprnic, ale Tlučná mezi tímto majetkem nebyla (Anderle – Rožmberský 1997, 4). Až z roku 1376 z chotěšovského urbáře se dozvídáme, že chotěšovský klášter vlastnil v Tlučné devět a půl země (Emler 1881, 41). Z důvodu nevytyčených povinností ze strany poddaných, je možné, že klášter Tlučnou vlastnil pouze krátce (Anderle – Rožmberský 1997, 4). Další zmínka o Tlučné je z roku 1379, kdy je zápis v berním rejstříku Plzeňského kraje o tom, že ves měla být rozdělena na pět zemanských statků. Chotěšovský klášter měl vlastnit největší díl (Emler, 1876, 5; Bělohlávek a kol. 1985, 348; Sedláček 1905, 245).

Daň tedy platilo celkem pět vlastníků půdy. Největším dílem disponoval Dětleb (Dytlebi) se třemi poplužími a jedním lánem, Zachariáš (Zacharie) vlastnil dvě svobodná popluží a pozemky ve Vejprnicích, jedno svobodné popluží měl Oldřich (Vlrici) a Preta (Prete) a dvě čtvrtiny lánu bylo Dětrichovo (Teodriczi). Chotěšovský klášter pak měl být vlastníkem devíti a půl země (Anderle – Rožmberský 1997, 5 – 6; Emler 1876, 5). O něco později víme, že na Tlučné seděli bratři Haranta a Miroslav z Tlučné, kteří jsou zmíněni 8. dubna 1381, kdy měli být již po smrti. Nepřímé zmínky o tlučenské tvrzi by tedy mohly spadat mezi roky 1379 – 1381, kdy seděl na Tlučné právě Harant a Miroslav (Friedrich 1921, 167 – 168).

Zmínky o vladycích z Tlučné máme od roku 1402, kdy se dozvídáme o Martinovi z Tlucné (Strnad 1891, 222). J. Anderle a P. Rožmberský však uvádějí, že se jedná o Martina z Tlučné, v přepisu z Listáře královského města Plzně z roku 1891 je zmíněn pouze jako svědek, proto není jasné, zda byl tedy opravdu z Tlucné, nebo Tlučné (Anderle – Rožmberský 1997, 6; Strnad 1891, 222). O rok později je zmiňován Zachariáš z Tlučné, který je uveden ve spojení se stížností od „*Purcharduse de Rupow*“ (Anderle – Rožmberský 1997, 6; Friedrich 1929, 144; Strnad 1891, 222). V roce 1406 na Tlučné seděl Zbaden a o rok později měl mít Oldřich z Tlučné (Sezema z Hrádku alias et de Bobczicz) s Martinem z Tlučné spor (Anderle – Rožmberský 1997, 6; Friedrich 1929, 149, 164). V roce 1416 zemřel Dětleb z Tlučné řečený Kužel a jeho majetek byl svolán jako královská odúmrť. Majetek se dostal do rukou Hynkovi

z Bezděkova, jako dar od panovníka, který jej v blízké době prodal. V roce 1423 prodal zákupním právem Zachař z Tlučné a Jan Lukava Hořejší z Lukavice poplužní dvůr v Tlučné a les u Myslinky Havlovi řečenému Pachen z Kozolup, jež byl zavázán platit roční plat a z tohoto dvoru se stal poddanský (Anderle – Rožmberský 1997, 6).

Z roku 1437 pochází záznam o smrti bratrů Martina a Jana „*de Wadlove*“ a jejich majetek – polovina popluží s krčmou připadla císaři Zikmundovi, který jej daroval ještě před tím v roce 1434 Oldřichovi z Tlučné a jeho dědicům. Před rokem 1454 zemřeli Barbora a její syn Zachariáš z Tlučné a jejich majetek byl královskou odúmrťí krále Ladislava, který ho věnoval bratrům Zdeňkovi a Janovi z Lukavice. Žádný tlučenský vladyka se nedomáhal práva na tento majetek a tak je tedy možné, že tlučenští zemané vymřeli po meči (erb kosmého břevna), (Anderle - Rožmberský 1997, 7). Erb kosmého břevna je znám u Zachaře z Tlučné z roku 1406, přičemž kosmé břevno je vedeno ze středu levého horního rohu štítu k jeho dolnímu pravému rohu pod úhlem 45 stupňů. Poté v roce 1423 je tento erb, avšak s opačným vedením šikmého břevna, kdy je vedeno ze středu pravého horního rohu štítu k jeho dolnímu levému rohu, znám opět u Zachaře z Tlučné a Oldřicha z Tlučné (Růžek 2002, 78). Další zmínky o používání tohoto erbu nejsou známy.

Zdeněk a Jan z Lukavice měly dva poplužní dvory – Kuželovský a Zachařovský spolu s lesy, pozemky a příslušenstvím a je možné, že později je od nich odkoupil chotěšovský klášter. V roce 1470 se Tlučná dostala do rukou Dorotě z Krašovic za vypůjčení 100 kop grošů králi Jiřímu z Poděbrad. Po roce 1475 ves Tlučná opět připadla chotěšovskému klášteru (Anderle – Rožmberský 1997, 7 - 8). Z 15. století z holdovních listů je Tlučná zmíněna v souvislosti, kdy Otík z Žitína purkrabí na Bělé obesílá k holdu na Bělé nebo Touškov, aby šli bezpečně a holdovali, pokud nepřijdou, tak budou páleni, šacováni apod. (Palacký 1846, 167). V letech 1515 – 1517 byl klášter nucen dát do zástavy poplužní dvůr v Tlučné, dvě hůrky s lesy, platy i naturální dávky od svých poddaných, z důvodu finanční tísně Jindřichovi Lozskému z Rabštejna a jeho manželce. V roce 1543 tento Jindřich zemřel a dědily po něm dcery Kateřina a Marjana, které se o majetek rozdělily a Tlučná připadla Kateřině (Anderle – Rožmberský 1997, 8). Podle starší literatury se měla tvrz tlučenská poprvé připomínat k roku 1543 a zmínka by měla být spojena právě s dcerami Kateřinou a Marijánou Jindřicha Lozského z Rabštejna, který mohl nechat tvrz vystavět (Bělohlávek a kol. 1985, 348; Sedláček 1905, 245). Z opisu záznamu desek zemských kvaternu trhového z let 1542 – 1543 je nám znám také jeden zápis týkající se právě Tlučné, ale i Vejprnic. Tento zápis je z roku 1543 ve středu po sv. Řehoři 14. března, píše se v něm, že Jan a Vilém Říčanských z Říčan dali svůj majetek Šťastnému Říčanskému z Říčan, který zdědil mj. i pustý dvůr v Tlučné s dalším příslušenstvím (Vavroušková 1935, 139 –

140). Je tedy zjevné, že v tomto roce byl dvůr pustý, ale zřejmě byl znovu opraven, vzhledem k zápisům z nastávajících let, kdy je opět uveden mezi majetek.

V roce 1549 připadlo zástavní právo na Tlučnou manželovi Kateřiny Jiříkovi Strojetickeému ze Strojetic (Anderle – Rožmberský 1997, 8). Jiřík měl žít ve dvoře v bývalém obytném stavení tlučenských vladyků, který pravděpodobně investoval do oprav a přestavby tohoto sídla, které se nazývalo tvrzí. V roce 1574 se Jiříkovi podařilo prosadit, aby mu Tlučná byla doprodána od chotěšovského kláštera a tedy mu náležela (Anderle – Rožmberský 1997, 9). Někdy v tomto roce měl být udělán odhad kvůli finančnímu vyrovnání a v dopise pro Maxmiliána, tehdejšího císaře byly uvedeny majetky v Tlučné - tvrz, dvůr, mlýn, krčma, rybníky, rybí sádky a štěpnice u tvrze (Anderle – Rožmberský 1997, 9; Bělohlávek a kol. 1985, 348; Sedláček 1905, 245). O rok později se Tlučná stala majetkem Jiříkovým. Po jeho smrti v roce 1581 připadla Tlučná jednomu z jeho synů Jindřichovi. Jindřich byl ženatý s Evou Drzděrovou z Hrádku, která získala statek Cebiv u Stříbra a po její smrti se Jindřich pravděpodobně na Cebiv přestěhoval, společně s jeho novou manželkou Annou Úlickou z Plešnic a jejich syny Janem Jindřichem a Adamem Josefem (Anderle – Rožmberský 1997, 10). V roce 1603 Jindřich Strojetickeý ze Strojetic zemřel a jeho manželka Anna Strojetickeá se provdala za Purkarta Točníka z Křimic (Anderle – Rožmberský 1997, 10; Bělohlávek a kol. 1985, 348; Sedláček 1905, 245).

Po jejich smrti někdy v letech 1620/1621 zdědil Křimice nevlastní syn Purkarta Točníka Jan Jindřich Strojetickeý. Z náhrobku z kostela ve Vejprnicích je uveden Adam Josef, bratr Jindřichova, který je nazýván pánem na Tlučné a Cebivi, je tedy možné, že byl posledním, kdo na tlučenské tvrzi žil. Jan Jindřich Strojetickeý tedy připojil Tlučnou ke statkům Křimice a Cebiv, po jeho smrti v roce 1646 byly tyto statky odkázány Sezimovi z Vrtby. V roce 1638 byla připomínána Voršila mistrová z Tlučné a v roce 1650 Jiřík mistr v Tlučné, což je spojováno s fungováním panského ovčína. Ovčín měl být situován naproti dvoru na pravé straně Vejprnického potoka (Anderle – Rožmberský 1997, 10 - 11).

Během třicetileté války byla Tlučná zničena a ještě v roce 1654 tam mělo být z osmi selských usedlostí šest pustých a z devíti drobných hospodářství pusté jedno (Anderle – Rožmberský 1997, 10). Toto je známo z opisu zápisu berní ruly Plzeňského kraje ze 17. století, kdy Tlučná patřila křimickému panství paní kněžně z Brandeburku a mělo tam být 8 zahradníků a 1 pusté hospodářství, dva sedláci Bartoloměj Christl a Václav Jíra a 6 pustých hospodářství (Doskočilová 1952, 390).

Panský tlučenský statek se připomínal ještě v roce 1701 v souvislosti s Františkem Václavem z Vrtby, který se psal po Křimicích a Tlučné. V roce 1788 bylo

v Tlučné zaznamenáno 25 domovních čísel. Od roku 1830 se vlastníky Tlučné stala knížata z Lobkovic a v roce 1838 zde stávalo 32 domů s 238 obyvateli, panský dvůr, ovčín, hostinec a hájovna. Nárůst počtu obyvatel souvisel s dolováním kamenného uhlí a v roce 1900 se Tlučná rozrostla na 96 domů a o zhruba tisíc obyvatel více (Anderle – Rožmberský 1997, 11 - 12).

5.4 Panský dvůr v Tlučné – stavebně-historický průzkum

V druhé polovině 19. století měl být dvůr zmodernizován a byl součástí křimického lobkovického velkostatku až do roku 1948 (Anderle – Rožmberský 1997, 12). Dle Státního archeologického seznamu ČR měly být v roce 1983 provedeny povrchové sběry P. Rožmberským a J. Kraftem a následně tyto nálezy, které byly zařazeny do vrcholného středověku, měly být uloženy v Západočeském muzeu v Plzni (<http://twist.up.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/free/info.php?ID=11-44-24/3>).

Po vzneseném dotazu na ZČM se bohužel tyto nálezy údajně v muzeu nenacházejí.

V roce 1993 byl proveden na místě bývalého panského dvora stavebně-historický průzkum. Areál dvora se skládal z více budov a pozůstatků staveb, kterým byla ve stavebně-historickém průzkumu věnována pozornost (Anderle 1993; Anderle – Rožmberský 1997, 12). Vrchnostenský dvůr měl být postaven na levobřežním svahu u křižovatky silnice z Plzně do Kladruha a cesty do Vochova a Křimic. Bylo zachyceno nepravidelné půdorysné uspořádání dvora, což značilo jeho složitý vývoj. Stavby ve dvoře vymezovaly čtyřúhelný areál. V západní části plochy dvora se nachází sýpka, která je barokní, většina ostatních staveb pak pochází z 19. století. Stavebně-historický průzkum byl zaměřen na západní dvorské stavení, které obsahovalo pozdně středověké jádro (Anderle – Rožmberský 1997, 12, obr. 21).

5.4.1 Obytné stavení

Stavebně-historickým průzkumem bylo identifikováno dřívější obytné stavení, jehož součástí byly v severní části pozůstatky reliktní pravděpodobně renesanční stavby. V severozápadní části areálu se v řezu terénu podařilo sledovat základy pokračování západní fronty dvora a také druhotně užitý materiál ze staré stavby. V přízemní části objektu se renesanční pozůstatky nacházely v jižním průčelí, kde byla odhalena i sgrafitová fasáda. Do renesanční fáze pak autor zařazuje i většinu obvodového zdiva a rozsáhlé sklepní prostory, které se zachovaly v několika úrovních (Anderle 1993, 1). V roce 1993 objekt výškově zanikal pod úroveň cesty a stavba měla protáhlý obdélný půdorys, který byl orientován severojižně a jehož rozměry činily 30 x 8 metrů. Na severní straně byly detekovány zbytky bývalých chlívků, které k této stavbě přiléhaly a na jižní straně byla novodobě přistavěna veranda v 60. letech. Do budovy se vchodem z verandy vstupovalo do nově upraveného bytu a druhým

vstupem do bývalé lanařské dílny. Byt sloužil panu nájemci a skládal se ze čtyř pokojů, kuchyně, spíže a síně (Anderle – Rožmberský 1997, 12; obr. 22).

5.4.2 Černá kuchyně v obytném stavení

Černá kuchyně se zachovala ve druhém dílu přízemí (od jihu) dřívějšího obytného stavení. Pozůstatky po černé kuchyni byly identifikovány valenou klenbou stoupající k dýmníku komína, která byla upravena vložením rovného omítaného stropu. Objekt, polovalbové štíty a krov byly výrazně klasicistně upraveny. V klasicistní etapě, byla do původně kratší části staršího objektu zahrnuta část se sklepem na severním konci a postaven nový štít (Anderle 1993, 1; Anderle -Rožmberský 1997, 14).

5.4.3 Klasicistní sýpka

Ve dvoře se dále nacházela klasicistní sýpka. Objekt byl dvojpodlažní o čtyřech osách v delších stranách a dvou osách ve východním průčelí. Vstup do přízemí byl osazený pravoúhlým portálem bez profilace, pro dvojrvtvé dveře. Ve třech úrovních se v dalších stranách vyskytovala obdélná okénka, která byla opatřena provlékanými mřížemi. V době průzkumu byly spodní řady oken zachovány jen z části a jejich funkcí bylo větrat prostor pod podlahou přízemí. Ve fasádě byly okenní otvory lemovány v maltě vytaženými šambrany. Po havárii, která postihla sýpku, bylo její západní průčelí vyzděné z cihel na betonový základ. Na okrajích u hlavní římsy na pískovcových konzolách pak ležel východní štít, který byl odsazený za líc fasády. V době průzkumu interiér zachovával dřevěné konstrukce pater, přičemž v podélné ose byl vynesena průvlak podepřený sloupy se zdobně zkosenými hranami a krov byl určen jako hambalkový s ležatými stolicemi. Klasicistní sýpka prošla stejnými úpravami jako objekt obytného stavení (Anderle 1993, 1 – 2; obr. 22:b).

5.4.4 Dvorské kolny

Tyto objekty byly taktéž klasicistně upraveny a uzavírají areál na východním okraji. Objekt ve své původní podobě byl delší k severu a v roce 1993 tam stála novodobá mléčnice a východní konec bývalých stodol (kravín). Na jižním okraji měla stávat kovárna, ale v roce 1993 tam již stál objekt veterinárního střediska, karanténní stáj, garáže. Plné zdivo s nepatrnými otvory pak tvořilo jižní a východní obvod objektu a z dvorní strany byl prostor volný. Konstrukce střechy byla nesena zděnými pilíři završenými dřevěnými hlavicemi s profilovanými okraji, na nichž byly pozednice, na nich pak vazné trámy a v delší ose stavby byly podepřené průvlakem na dřevěných sloupech. Objekt měl sedlovou střechu v plných vazbách ležaté stolice a některé trámy jeho konstrukce nesly stopy druhotného užití. Projekt krovu nové dvorské stodoly z roku 1867, se konstrukcí shoduje s touto a proto je pravděpodobné, že pochází až z tohoto období, jak uvádí Anderle (Anderle 1993, 2).

Z roku 1867 pak pochází žádost o povolení stavby nových dvorských stodol, které pak uzavřely severní stranu areálu, kde dříve podle mapy stabilního katastru nacházel menší nespalný objekt. Později ve 2. polovině 20. století byly stodoly přeměněny na kravín a byly do nich vloženy železobetonové konstrukce, další úpravou prošly zadržky jednotlivých vrat aj. Také jižní část dvora zasáhla výstavba nových stájí, o kterých bylo jednáno v témže roce. Ještě v roce 1993 byla zachována jejich východní budova a přízemí se využívalo jako dílna. Přízemí bylo klenuté do pasů pruskými klenbami pnutými ve střední části přes celou šíři budovy. Opěrné pilíře v exteriéru byly střešovitě završené a ozdobené terakotovými rosetami. Skladovací polopatro zpřístupňovaly vstupy ve vikýřích se stupňovitými štítky. Větrání místnosti pak umožňovala dvojice žaluziovitých okének. Fasáda nesla profilovanou hlavní římsu a střecha objektu byla valbová (Anderle 1993, 3).

K identifikaci renesanční tlučenské tvrze pomohl badatelům průzkum omítek a objev sgrafita, které se ukrývalo pod novější zřejmě barokní vrstvou, taktéž starší stavební materiál, který byl obsažen v přestavěném objektu a v neposlední řadě viditelný složitý vývoj objektu (Anderle – Rožmberský 1997, 15).

Tvrz v Tlučné mohla nahradit staré sídlo situované ve dvoře někdy v roce 1560, byla podsklepená, možná patrová, pokryta na fasádách sgrafitem (obr. 23). U tvrze nebyly nalezeny žádné stopy po opevnění. Někdy před rokem 1620 mohla být budova prodloužena k severu o sklepní prostory a možná někdy kolem třicetileté války severní přístavek zanikl. Patro objektu mohlo zaniknout v té samé době, nebo poté při přestavbě po 18. století. Přístavek nad severním sklepem, který budovu opět prodloužil, byl znovu obnoven někdy počátkem 19. století. Ve druhé polovině 20. století měly být provedeny zřejmě poslední úpravy a v první polovině 90. let pak byl objekt znovu navrácen i s křimickým zámekem ing. Lobkowiczovi. Bohužel v roce 1995 bývalá tvrz vyhořela, zánik střechy požárem pak urychlil chátrání a následnou devastaci nezajištěného objektu (Anderle – Rožmberský 1997, 16). Dnes bohužel tyto objekty zcela zanikly z důvodu novodobého rozšiřování obytných budov. S tímto zánikem Tlučná přišla o jedinečný prvek, který byl nejen památkovou, ale i architektonickou hodnotou. Jediné co zbylo, je upravená barokní sýpka, která byla přeměněna na restauraci s penzionem.

5.5 Stavební podoba tvrze a její lokalizace

Popluží ve vsi Tlučná bylo známo již z roku 1115 (Friedrich 1904 – 1907, 400). Tvrz byla poprvé připomenuta mezi roky 1379 a 1381, kdy měly na Tlučné sedět bratři Harant a Miroslav, kteří se psali v Tlučné (Friedrich 1921, 167 – 168). Až z roku 1402 pochází zmínky o vladycích (Anderle – Rožmberský 1997, 6; Strnad 1891, 222), ale je zřejmé, že tvrz již stávala v Tlučné před tímto rokem. Fungující tvrz je ještě zmiňována v roce 1574 (Anderle – Rožmberský 1997, 9; Bělohlávek a kol. 1985, 348; Sedláček 1905, 245). V letech 1620/1621 Adam Josef z Tlučné a na Cebivy byl zřejmě poslední, kdo na tlučenské tvrzi žil (Anderle – Rožmberský 1997, 10). V průběhu třicetileté války měla být Tlučná zničena (Anderle – Rožmberský 1997, 10). V roce 1574 příslušel ke vsi dvůr, mlýn, krčma, rybníky, rybí sádky atd. (Anderle – Rožmberský 1997, 9; Bělohlávek a kol. 1985, 348; Sedláček 1905, 245), takže lze vidět velmi rozsáhlé hospodářské zázemí v tomto období.

Vzhledem k provedenému stavebně-historickému průzkumu z roku 1993 (Anderle 1993) je lokalizace tvrze známa. V roce průzkumu se jednalo o již přestavěnou tvrz na panský dvůr, který prošel složitým vývojem (Anderle 1993; obr. 22, 23). Polohou byla tvrz vázána k vesnickému jádru, kdy stála pravděpodobně v jeho středu. Umístěna nebyla na nijak vyvýšeném místě, čemuž nasvědčuje terénní situace. Je zřejmé, že i ta se mohla v průběhu let měnit. Následkem novodobé zástavby je to skoro pravděpodobné. Stopy po opevnění například ve formě valů nalezeny nebyly, což není neobvyklé, vzhledem k době prováděného výzkumu v roce 1993, kdy byl objekt již několikrát přestavěn a místo upravováno. Je pravděpodobné, že tvrz měla hospodářské zázemí, které bylo její součástí. Stavební podoba původní tvrze je však neznámá, proto ji nelze ani typologicky zařadit. Trvání života tvrze mohlo být cca 250 let. Z použitých mapových podkladů nejsou známy žádné informace, které by mohly vypovídat o tvrzi.

5.6 Srovnání mapových podkladů

V letech 1654 - 55 patřila Tlučná dle přiložené mapy berní ruly Plzeňského kraje do majetku stavu panského (Doskočilová, 1952).

Z nejstaršího Müllerovo mapování je Tlučná zachycena jako „*Tlutzna*“, ale nic bližšího uvedeno není.

Z otisku císařské mapy stabilního katastru z roku 1838, známe Tlučnou jako „*Tlutzna*“ nebo „*Tlucna*“. Na levobřeží Vejprnického potoka se nacházelo starší jádro vsi i velký rybník. Číslem 1 byl označen kdysi zřejmě dvůr, jehož součástí měla být i dnes již zaniklá tvrz a stál v bezprostřední blízkosti kaple, označené parcelním číslem 2. Tyto stavby byly zděné. V tomto období se v Tlučné nacházely jak zděné stavby, tak

i roubené. Více roubených staveb se nacházelo spíše na pravobřeží Vejprnického potoka, nad rybníkem (http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/7926-1/7926-1-003_index.html; obr. 21:A).

Na I. vojenském mapování je stále patrný velký rybník i kaple stojící vedle dvora. Budovy, které byly součástí dvora, jsou uspořádány do tvaru obdélníku. Název obce Tlučná je stejný jako na otisku císařského stabilního katastru, tedy „*Tlutzna*“ (http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=500&z_nwwin=1&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c156; obr. 24).

Z II. vojenského mapování je Tlučná známa pod názvem „*Tluczna*“. Rybník, který byl patrný na předchozí mapě, se již na této nenachází. Stavby se jeví vcelku neuspořádaně, ale mapa je celkově hůře čitelná, proto se nedají stavby blíže určit (http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=500&z_nwwin=1&map_root=2vm&map_region=ce&map_list=W_11_V; obr. 24).

Na III. vojenském mapování nese Tlučná název „*Tlucná*“ a stav se od předchozího II. vojenského mapování výrazně neliší (http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=500&z_nwwin=1&map_root=3vm&map_region=75&map_list=4150; obr. 24).

Na mapě z roku 1956 v místě dvora je označená ulice U Špejcharu a nachází se zde jedno samostatně stojící stavení – dnešní barokní sýpka. Nad ním a naproti němu jsou situovaná dlouhá stavení, která jsou částečně uzavřena od silnice dalšími dvěma budovami. Tyto budovy tvoří jakýsi nepravidelný obdélník, uvnitř tohoto útvaru se nachází volný prostor, jeví se jako možná zahrada, či dvorek (<http://kontaminace.cenia.cz/>; obr. 21:B).

Na mapě z roku 2011 je v ulici U Špejcharu patrná jen kaplička při hlavní silnici. A v místě, které mohlo být dvorem, se nachází již jen jedna budova, která se jeví jako budova barokní sýpky. K ní je udělaná moderní silnice s parkovištěm a ostatní budovy jsou již srovnány se zemí. Vedle sýpky stojí již nově postavená bytovka. Na protější straně v místech, kde dříve stál rybník je nyní vybudovaný park (<http://kontaminace.cenia.cz/>; obr. 21:C).

V posledním případě zde byla taktéž vyhodnocena data z leteckého laserového skenování Digitálního modelu reliéfu ČR 5. generace. Sledovaná část se nachází v intravilánu obce a tak bylo použití těchto podkladů spíše pro zajímavost a případně pro možné rozpoznání pluzin v okolí. Podle očekávání bohužel výsledky nepřinesly žádná pozitivní zjištění.

Díky dochovaným tlučenským historickým fotografiím a pohlednic je však dochován pohled na panský dvůr v Tlučné dodnes (obr. 25).

5.7 Současný stav vsi

Z původního středověkého osídlení se v Tlučné bohužel nezachovalo téměř nic. Jedinou opravenou stavbou je zde barokní sýpka, která byla však upravena na restauraci s penzionem a nese název Barokní Špejchar (obr. 26). Původní rybník, který se nacházel v jádru vsi, se již také nedochoval a v jeho místě je nyní park. Dále byly v těchto místech nejstaršího jádra vsi vybudované nové cihlové domy, parkoviště a celkově byla tato plocha upravena, aby co nejvíce vyhovovala pohodlí obyvatel. Tlučná se postupně rozšiřovala svojí zástavbou do všech stran – směrem k Vejprnicím, Nýřanům i Líním. Celkově tuto vesnici obklopují pole a částečně i lesy. Při východní straně směrem při výjezdu na Plzeň byl vybudován hřbitov. Je znám údaj z roku 1825, kdy měla Tlučná 222 obyvatel a 30 domů, poté po roce 1855 nastal větší rozvoj vesnice z důvodu těžby černého uhlí a dále pak po vybudování železnice z Plzně do Domažlic v roce 1860. V roce 1938 počet obyvatel vzrostl na 3480 osob a 386 domů. K 1. 1. 2014 bylo v Tlučné trvale žijících obyvatel 3141 (<http://www.obec-tlucna.cz/informace-o-obci/historie/>). Zajímavou stavbu je kaplička a pomník Padlých, který byl vybudován Dělnickou tělovýchovnou jednotou, padlým tlučenským občanům v I. a II. světové válce, bohužel tato stavba je památkou na novodobější události i když by se mohlo zdát, že by mohla zapadat do staršího kontextu. Před barokní sýpkou byl vybudován žulový kámen s letopočtem 1115, souvisejícím pravděpodobně se založením vesnice (obr. 26). Jediným pozůstatkem po dřívějším rybníku, který stával naproti panskému dvoru, jsou dvě smuteční vrby, stojící v těchto místech.

6 Vejprnice

Obec Vejprnice se nachází asi 8 km západně od Plzně a je poslední vesnicí ležící na Vejprnickém potoce v nadmořské výšce 325 m. n. m (obr. 1). Vejprnice jsou situovány v údolí na Vejprnickém potoce a dřívější důležité komunikaci vedoucí z Plzně na západo-jihozápad, dnes je spíše využívána dálnice, vedoucí nedaleko Vejprnic. Osídlení Vejprnic bylo rozvíjeno ve dvou částech, ty byly prostorově oddělené rybníkem, tokem potoka a loukami, které jej lemovaly na jeho pravém břehu. Na levém břehu potoka se nacházelo nejstarší jádro vsi. Vlastní jádro je tvořeno několika statky, které jsou nepravidelně rozmístěny podél komunikace v západní části sídla. Tato část tedy tvoří ulicovku, na kterou jižním směrem navazuje shluková, hromadná zástavba. Pravobřežní část vsi je uspořádána stejně jako levobřežní. Shluková, hromadná zástavba nemá jasně vymezený centrální prostor. Usedlosti nejsou zcela pravidelné a jejich vzájemný vztah k plužině nebyl zcela jasný. Takto se vyznačují nejstarší sídla právě ve Vejprnicích (Vejprnice 1000let, 993 – 1993).

6.1 Přehled dosavadního bádání

Pravděpodobně nejstarší zmínka z literatury o Vejprnicích pochází od A. Sedláčka z roku 1905, kde je uvedeno, že tvrz stojí ve Vejprnicích od starodávna. Vlastníkem části vsi měl být břevnovský klášter, později pak chotěšovský (Sedláček, 1905, 245; Sedláček 1908, 941). V roce 1957 uvádí ve své publikaci krátký příspěvek Profous, kde se zmiňuje mj. i o falzu ze 13. století, kde byly Vejprnice uvedeny jako „*Oypepernich*“ (Profous – Svoboda 1957, 486). Bělohlávkův příspěvek k Vejprnicím z roku 1985 se mj. zmiňuje o tvrzi, která měla stát v místě dnešního barokního kostela sv. Vojtěcha, ale žádné stopy po ní nezůstaly (Bělohlávek a kol. 1985, 377 – 378). V roce 1987 byl proveden stavebně-historický průzkum stavby a charakteristika umělecké výbavy a výzdoby interiéru kostela sv. Vojtěcha (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 1 - 63). Ve stejném roce se o Vejprnicích objevuje delší příspěvek, ve kterém je mj. zmíněna jak starší tvrz, která měla zaniknout, tak novější tvrz, která mohla vzniknout právě na místě nynější stavby barokního kostela sv. Vojtěcha. O lokalizaci či jiných informacích o starší tvrzi však práce výsledky nepřináší (Brachtel – Švábek 1987, 20). V roce 1993 byla vydána publikace k příležitosti oslav tisícího výročí existence obce Vejprnice (Vejprnice 1000 let, 993 – 1993). Další příspěvek zmiňující Vejprnice pak pochází od autorů T. Karla a L. Krčmáře z roku 2006, jedná se pouze o krátký příspěvek, ve kterém autoři ve zkratce shrnují dosavadní přehled (Karel – Krčmář 2006). Nejnovější příspěvek však pochází z roku 2015 a shrnuje poznatky o kostele a faře, přičemž se zaměřuje na farní hospodářský objekt. Nově byl také proveden stavebně-historický průzkum hospodářského objektu z 19. století a sklepních prostor pod ním (Cikán 2015, 223-232).

6.2 Identifikace Vejprnic v písemných pramenech

Tato kapitola se stručně věnuje nejstarším názvům pojmenování vsi Vejprnice, které vychází z písemných pramenů a později i z kartografických. První název vsi Vejprnice je znám z roku 993 jako „*Ojprnice, Oypprnich*“ z falza zakládací listiny břevnovského kláštera (Erben 1855, 34). Ve 13. století je pak znám název „*Oijprnich*“ v souvislosti s majetkem chotěšovského kláštera (Emler 1882, 313; Friedrich 1904 – 1907, 348). Z roku 1368 známe název „*Oyprnicz*“, kdy tam je připomínán Bohuslav ze Švamberka, který seděl na tvrzi (Brachtel – Švábek 1987, 30; Emler 1874, 102). O pár let později z roku 1390 je znám název „*Eprnicz*“ z opisu listiny Libri confirmationum (Tingl 1865, 249), tento název trvá i v polovině 15. století a znám je z totožného opisu listiny (Emler 1889, 227). Z berního rejstříku Plzeňského kraje z roku 1379 jsou Vejprnice známy pod názvem „*Oyprnicz*“ jako „*willa plurimorum*“ a dále je zde zmíněno rozdělení majetku (Emler 1876, 5). Z opisu soudních akt z let 1373 – 1387 pak jsou známy názvy „*Eyprnicz, Oyprnicz*“ v souvislosti s „*Thoma in Oyprnicz ecclesiarum plebanis*“ v druhém případě v opisu sporu o manželství (Tadra 1893a, 190; Tadra 1893b, 409). Z poloviny 16. století jsou stále Vejprnice známy pod názvy „*Oypyrnycz, Oypirnicz*“ v souvislosti se stížnostmi (Emler 1870, 12, 30; Emler 1872, 394). Tvar Vejprnice tedy pravděpodobně vznikl někdy v průběhu let po tom, spíše tedy v 16. století (Sedláček 1908, 941; Profous – Svoboda 1957, 486).

Tvar názvu vsi se v průběhu let mnohokrát změnil. Nejstarší doklady však hovoří o „*Ojprnici*“ a lidech „*Ojprnových*“, přičemž toto osobní jméno není odnikud doloženo. Vlastní název Vejprnice pak měl vzniknout ze slov „*v Ejprnicích*“ (Profous – Svoboda 1957, 486).

6.3 Majetkové poměry vsi

Dne 15. ledna 993 daroval Boleslav II. „*villam Oyppernich*“ břevnovskému klášteru se vším co ke vsi náleželo (Erben 1855, 34). Toto je známo z opisu zakládací listiny právě samotného břevnovského kláštera, která je však falzem ze 13. století (Bělohlávek a kol. 1985, 377; Brachtel – Švábek 1987, 29; Profous – Svoboda 1957, 486). Po polovině 13. století již patřila polovina Vejprnic klášteru chotěšovskému, což je známo z opisu listiny ze dne 13. května 1272 (Emler 1882, 312-313; Hataj 1927, 12 – 13; Palacký 1846, 35).

V letech 1235 – 1245 se k Vejprnicím připisuje Sazin – soudce práva Plzeňského a jeho synové Ratmír a Drslav. V roce 1318 se vladycký statek připisuje Bohuslavovi (Bělohlávek a kol. 1985, 377; Brachtel – Švábek 1987, 29 – 30; Sedláček 1905, 245; Sedláček 1908, 941). K tvrzi se váže zřejmě první zmínka z roku 1318, kdy na ni seděl Bohuslav, který žaloval Miroslava z Vochova za to, že ji oblehl a znemožnil mu užívání

(Emler 1870, 11 – 12). Z dalšího opisu z Desek zemských z téhož roku je připomínán spor „*Hermannuse de Straneho*“, který si stěžoval na Buška z Vejprnic (Bussek de Oypyrnycz), (Emler 1870, 30). Roku 1352 je zaznamenán jako vlastník části vsi Ješek Slavibor z Vejprnic (Brachtel – Švábek 1987, 30). A v roce 1368 měl získat Bohuslav ze Švamberka vlastní velkou část Vejprnic ještě právo k vejprnickému kostelu (Brachtel – Švábek 1987, 30; Emler 1874, 102).

V roce 1379 byly Vejprnice rozděleny na několik zemanských statků, což je známo z berního rejstříku Plzeňského kraje (Emler 1876, 5; Bělohlávek a kol. 1985, 377; Sedláček 1905, 245). Zachariáš (Zacharie) vlastnil 3 lány a 3 třetiny lánu, část z toho měl Ratmír (Ratimiri), 7 značek (Emler 1876, 5). Po smrti Bohuslava ze Švamberka zdědil majetek jeho nejstarší syn Ratmír – Racek ze Švamberka, který vlastnil rozsáhlou část Vejprnic a zbývající část vsi vlastnil vladyka Zachar (Bělohlávek a kol. 1985, 377; Sedláček 1905, 245; Brachtel – Švábek 1987, 30). Z urbáře chotěšovského kláštera z roku 1367 není známo, že by byl v tomto období majitelem Vejprnic (Brachtel – Švábek 1987, 30).

V roce 1394 patřila část vsi ke hradu Bubnu (Bělohlávek a kol. 1985, 377; Sedláček 1905, 245). Od 14. století se ve Vejprnicích měl nacházet taktéž farní kostel, který měl společně s větší částí vsi právě v roce 1394 připadnout k majetku Bubnu (Sedláček 1908, 941). Z roku 1406 je znám Racek ze Zhorce, který měl držet malou část Vejprnic (Bělohlávek a kol. 1985, 377 - 378; Sedláček 1905, 245). Dalším zmiňovaným v tomto samém roce je Jaroslav z Plevného Újezda, který zde také vlastnil majetek a v roce 1407 jej měl prodat Petrovi ze Vstiše (Brachtel – Švábek 1987, 30). Počátkem 15. století měl Heřman z Jezné (z Nečtin) připojit Vejprnice s panství Bubnem, Heřman byl vlastníkem Bubnu pravděpodobně již od roku 1380, ale jistě až od roku 1394. V roce 1415 získal podací právo a Vejprnice Přibík ze Žďáru, který jej také uvedl ve své závěti. Po jeho smrti v roce 1420 připadl majetek jeho synovi Ivanovi, ten však zemřel ještě před rokem 1434 a měl jednu dceru Jitku. V roce 1437 začal spor o panství hradu Buben, společně s Vejprnicemi, který byl ukončen až v roce 1456, kdy majetek získala Jitka, kromě Vejprnic, které připadly Janovi z Volfštejna (Brachtel – Švábek 1987, 30 – 31).

V roce 1483 seděl na tvrzi Ivan z Kurnatic, který byl potomkem Jitky a vlastnil také část vsi (Bělohlávek a kol. 1985, 377 - 378; Brachtel – Švábek 1987, 31; Sedláček 1905, 245). Někdy od roku 1496 měl ves držet Šebestián z Říčan. V roce 1523 pak Jan a Vilém z Říčan měli prodat majetky Šťastnému z Říčan, dozvídáme se o tom z opisu zápisu v deskách zemských kvaternu trhového z roku 1543 (Bělohlávek a kol. 1985, 378; Brachtel – Švábek 1987, 31; Sedláček 1905, 245; Sedláček 1908, 941). Kde je

přesněji uvedeno, že Šťastný Říčanský z Říčan měl přijmout tvrz ve Vejprnicích, poplužní dvůr, celou ves a dva dvory i s pustým dvorem v Tlučné, dále dědiny, luky, lesy, potoky, rybníky, kurmi, vajci, robotami i podacím kostelním v Ejprnicích i s celým panstvím, tak jak ho Voldřich z Říčan vypověděl smlouvou mezi bratry. Také měl slíbit, že to tak ponechá i pro budoucí časy (Vavroušková 1935, 139-140). Takže z těchto zápisů je zřejmé, že tvrz ve Vejprnicích byla ještě funkční, neboť se neuvádí jako pustá. Nic o prodání se v tomto opisu listiny nenachází, jak uvádějí autoři výše.

Šťastný z Říčan ji pak prodal Purkartovi Točnickovi z Křimic, ale až v roce 1548 měla být jeho synem Janem uznána v deskách zemských (Bělohlávek a kol. 1985, 378; Sedláček 1905, 245; Sedláček 1908, 941). V roce 1531 měl ve Vejprnicích sedět Kryštof, který po smrti jeho bratra Purkarta v roce 1531 měl zdědit i podíl na Křimicích. Po jeho smrti v roce 1545 zdědil jeho syn Jan Vejprnice, společně s Vochovem a Křimicemi. Po jeho smrti získal Vejprnice jeho bratranec Václav a ve Vejprnicích seděl jeden z jeho synů Michal, který později přesídlil do Radčic a zemřel v roce 1594. Dalším majitelem Vejprnic pak mohl být buďto Michalův bratr Václav, nebo synovec Purkart. Po Purkartově smrti v roce 1619 měla spravovat majetek sestra Ludmila, později Anna Točnicková (Úlická z Plešnic) jenž byla druhou manželkou Jindřicha Strojetickeho. Statek Křimice a Vejprnice pak zdědil syn Anny Točnickové Jan Jindřich Strojetickeý, který si vzal Lidmilu Voršilovou z Vrtby a její příbuzní po jeho smrti v roce 1646 získali statky Křimice, Cebiv i Tlučnou. Křimice i Vejprnice poté vlastnili Sezemovi, přičemž posledním majitelem byl František Josef, který je pochován ve vejprnickém kostele (Brachtel – Švábek 1987, 31).

Ze zápisu berní ruly Plzeňského kraje ze 17. století, kdy Vejprnice byly ve vlastnictví křimického panství a vlastnila je paní kněžna z Brandeburgku je známo, že tam žilo 5 sedláků, dále tam bylo 7 pustých statků a 4 zahradníci (Doskočilová 1952, 389 - 390). V témže století (17. století) pak bývalá tvrz měla podlehnout zániku (Bělohlávek a kol. 1985, 378; Sedláček 1908, 941). Statky hraběte z Vrtby pak zdědil kníže Jan Karel z Lobkovic a v roce 1870 je postoupil svým dětem (Brachtel – Švábek 1987, 31). V roce 1780 měla být pak založena kostelní kniha (Sedláček 1908, 941). Podle starších informací měla být tvrz umístěna v dnešním místě barokního kostela sv. Vojtěcha (1722 – 1726), (Bělohlávek a kol. 1985, 378). Tato možnost bude diskutována na následujících stranách práce.

6.4 Stavebně-historický průzkum/ vizuální průzkum

V roce 1987 byl proveden stavebně-historický průzkum stavby a charakteristika umělecké výbavy a výzdoby interiéru barokního kostela sv. Vojtěcha (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 1 - 63). V souvislosti s potvrzením či vyvrácením starších stavebních prvků, použitých na stavbu barokního kostela sv. Vojtěcha, provedl v roce 1991 O. Brachtel a V. Švábek vizuální průzkum (<http://twist.up.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/free/info.php?ID=11-44-25/7>; <http://twist.up.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/free/info.php?ID=11-44-25/6>; Brachtel – Švábek 1987, 35). Tento průzkum nepotvrdil existenci starší stavební fáze. Průzkum kostelní lodě však odhalil polohu předbarokního kostela, který měl ve Vejprnicích existovat, avšak vyvrátil pověst, že se mělo jednat o věž tvrze. Z architektonického hlediska by se v případě předbarokního kostela mohl datováním zařadit zhruba do 16. století (Brachtel – Švábek 1987, 35; obr. 27).

Nejnovější stavebně-historický průzkum byl proveden v areálu fary a zaměřil se na hospodářský objekt z 19. století a jeho sklepní prostory, přičemž přinesl nové informace, viz v textu níže. Také bylo provedeno revizní geodetické zaměření, na jehož základě byl vytvořen schematický náskres reliktní (Cikán 2015, 223 – 232). V tomto prostoru byl již dříve proveden vizuální průzkum, který nepřinesl žádné poznatky o starší předbarokní fázi (Brachtel – Švábek 1987, 36).

Další stavbou, která byla podrobena průzkumu, byl bývalý zájezdní hostinec, který byl v 70. letech 20. století zlikvidován a zbyla pouze přilehlá severní a jižní křídla. Stavení bylo datováno do 18. století, ale sklep pod jižním křídlem vykazoval mnohem starší znaky. Vzhledem k absenci časově zařaditelných architektonických prvků se nepodařilo datovat výstavbu tohoto sklepa. O renesanční části objektu se dochovaly písemné zprávy a svědectví od ing. arch. V. Krše (Brachtel – Švábek 1987, 37).

Poslední sledovanou stavbou byl bývalý panský dvůr a ovčín, obojí bylo zlikvidováno ve 20. století, ovčín okolo poloviny 20. stol. a dvůr pak v 70. letech. Bohužel žádné další významné průzkumy ve Vejprnicích provedeny nebyly, tudíž se celá historie zakládá pouze na písemných zprávách, které tedy předpokládají počátky panského sídla do 2. čtvrtiny 13. století, kdy ve Vejprnicích působil Sazin a jeho příbuzní (Brachtel – Švábek 1987, 37).

6.4.1 Vejprnický kostel

Barokní kostel sv. Vojtěcha se nachází ve vyvýšené poloze, severovýchodně od jádra obce. Na pozemku možného tvrziště, kde je vybudován kostel, se dříve nacházel hřbitov, což dokládá dodnes stojící hřbitovní zeď. Na západní straně je pozemek vymezen hlubokým příkopem, přes který vede dřevěný krytý most, do dvora barokní fary (obr. 28), (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 10). Příkop je dle geologické mapy nivním zářezem a kostel i fara se nacházejí na odlišném podloží (Cikán 2015, 224). Kostel je orientován ve směru východ - západ. Hlavní průčelí je umístěno na východní straně, celý kostel je lemován ohradní zdí, která dříve náležela hřbitovu a je propojena s nárožními kaplemi (obr. 29). Na západní straně kostela se nachází vysoká věž. Kostel je tedy orientován na západní stranu, přičemž jeho vstup se nachází pohledem od přístupové cesty z Plzně do obce a oltář je umístěn na západní straně kostela (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 10).

Počátky vejprnického kostela jsou záhadou. Je možné, že jeho založení by mohlo být spojováno se Sazinem okolo roku 1235 a tvrz, zmíněná v roce 1318 mohla poté navazovat právě na Sazinovo sídlo (Cikán 2015, 224). V roce 1352 byly odváděny desátky z vejprnické farnosti (Tomek 1873, 86). V roce 1368 je připomínán kostel v souvislosti se získáním práva Bohuslavem ze Švamberka (Brachtel – Švábek 1987, 30; Emler 1874, 102). Později v roce 1377 je pak připomínán první farář (Brachtel – Švábek 1987, 39; Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 1). Od 14. století se tedy jedná o farní kostel (Sedláček 1908, 941).

Nejstarší stavební fáze barokního kostela je datována do 16. století, ale starší vejprnický kostel měl stát v „*mokřinách*“ na vrcholu, jižním směrem od Vejprnic ve směru na Sulkov a měl být dřevěný. Později měl být kostel přestěhován do míst bývalého ovčína, tam kde se nacházela škola (1987) na severní okraj vsi a v jeho sousedství měla stát fara a myslivna. První dřevěný vejprnický kostel měl vyhořet, ale přítomnost tohoto kostela nijak prokázána nebyla. V první polovině 18. století za Františka Václava z Vrtby prošla vesnice významným stavebním rozvojem a v roce 1722 byla zahájena stavba nynějšího barokního kostela sv. Vojtěcha do místa bývalého renesančního objektu, kdy renesanční věž měla být zapojena do tohoto objektu (Brachtel – Švábek 1987, 39).

O stavební podobě kostela z doby předbarokní, není mnoho informací. V roce 1722 měl napsat František z Vrtby, který byl majitelem panství Křimice a patronem vejprnického kostela, žádost kancléři pražského arcibiskupství, aby mohl být kostel restaurován. V žádosti stálo, že vejprnický farní kostel byl podmáčen důsledkem starého vodního příkopu a má trhliny. Dále navrhuje, aby se kostel postavil nově, vzhledem k tomu, že jeho staré základy jsou podmáčeny vlivem vodního příkopu.

Žádost obsahovala i stavební plán, který se bohužel do dnešní doby nezachoval. Po schválení bylo podmínkou, že když kostel stojí nejméně již 600 let, tak se musí zachovat staré památky jako obrazy, náhrobní kameny a jiné věci, dále pak namalovat staré znaky a jiné paměti na původních místech i se starými letopočty a dalšími údaji, které by se tam nacházely. Po dokončení stavby mělo být pak odesláno vyúčtování části stavebního nákladu a opis měl být zaslán do Prahy. Bohužel ani tato korespondence se nezachovala, nebo možná nebyla ani odeslána. V roce 1726 byl kostel vysvěcen (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 1 - 3).

Začátek stavby mohl být podle A. Podlahy 30. dubna 1722 (Podlaha 1908, 336) a dokončení stavby v roce 1723 podle vrtbovského znaku s tímto letopočtem a chronogramem na vítězném oblouku nad vchodem. Kostel měl pak začít plnit svoji funkci až 25. 8. 1726. V období od dokončení stavby, do uvedení provozu se patrně mohly dělat výzdobné práce interiéru, které pak probíhaly průběžně i dále. Kostelní loď postrádala klenbu a měla pouze rovný strop. Dne 5. června 1779 však byla vznesena žádost na přestavění rovného stropu na klenbu, protože se nezdál být bezpečný. Měla se tedy upravit klenba kostela, oprava zvonové hranice, zvonů a hřbitovní zdi. Opravy i malby byly dokončeny do roku 1781, což je známo z druhé části chronogramu z vítězného oblouku. Další opravy kostela i přilehlých kaplí se podle záznamů měly provádět v roce 1844. V roce 1848 pak proběhla oprava poničeného rohu portálu, při které se zjistilo, že je potřeba celková oprava i přelití malého zvonu, která pak proběhla v roce 1865. V roce 1888 byla popraskána klenba presbytáře a poničena freska, následně bylo opraveno. V roce 1909 se pak opravovaly opadané vnější i vnitřní omítky, kdy byly bohužel poškozeny a poničeny sochy a fresky v interiéru. V roce 1930 začal kostel poměrně hodně chátrat. O rok později se začalo s opravami, které pokračovaly až do roku 1933. Až v roce 1973 se pak opravovala výzdoba štítu (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 3 - 7). V roce 2015 byl kostel znovu opravován, jeho horní část a dále pak přilehlé zdi.

Ve stavebně-historickém průzkumu z roku 1987 následuje popis průčelí. Exteriér stavby spadá do období baroka a právě již velké zmiňované přestavby (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 10). Další kapitola ze stavebně-historického průzkumu je věnována rozboru interiéru. Zajímavá je zmínka, kdy v západní části lodi se nachází v podlaze vsazené náhrobníky, dva jsou nečitelné pískovcové desky a tři jsou mramorové. Dva znaky z nich jsou pánů z Vrtby a třetí by mohl spadat do první třetiny 17. století a patřil Točnickům z Křimic (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 33). Ve věži v pátém patře se pak nacházejí okenní výklenky, které jsou gotické, stejně jako obvodové zdivo (Horyna – Lancinger –

Jandusová – Galíčková 1987, 41). Dále v tomto textu žádná spojitost se starším objektem není (viz více Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 29 – 41).

6.4.1.1 Stručné shrnutí

Ze stavebně-historického průzkumu kostela sv. Vojtěcha vyplývá, že v místě možné zaniklé tvrze, mohl být již založený raně středověký kostel. V objektu stavby se nacházejí prvky předhusitské gotické výstavby základní konstrukce západní věže, které byly později použity u barokní přestavby. Věž má nepravidelný půdorys, což by mohlo také vypovídat o zaniklé dřívější stavbě, jelikož presbytář je zalomený směrem k severu několik stupňů oproti prostoru lodi, takové stavební situace nebyly v gotice výjimečné. V jižní obvodové zdi věže by se mohly nacházet fragmenty gotického portálu, který dělil loď od kněžiště. Ve stavebně-historickém průzkumu je dále uvedeno, že by bylo vhodné provést hloubkový průzkum sondováním zdiva a taktéž archeologický průzkum okolí, kde je však předpoklad pro narušení situace z důvodu dlouhodobé existence hřbitova (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 42). Mohlo se také jednat o starší prvky gotické stavby kostela a ne tvrze. V písemných pramenech je doloženo, že starší renesanční stavba kostela stála až do počátku třetího desetiletí 18. století, kdy poté byla zbourána a kostel byl postaven znovu, avšak zmínky o gotickém kostele nejsou známy. Bohužel žádný přesnější popis renesanční stavby nemáme, a proto není známo, zda se věž středověkého kostela zachovala a byla pouze pohlcena barokní přestavbou (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 43).

Jak to tedy bylo se starším kostelem? V žádosti z roku 1722 o postavení nového kostela je zmíněno, že starý kostel zde stál nejméně 600 let a proto je potřeba zachovat určité prvky, taktéž je zde požadavek na postavení nového kostela na nových základech (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 1 - 2). To by znamenalo, že nejstarší kostel, prvotní dřevěný, by tedy musel stát někdy již ve 12. století. Po jeho vyhoření (Brachtel – Švábek 1987, 39) byl vystavěn gotický kostel na stejném místě. Zachycené stavební prvky – ostění oken ve věži kostela a v obvodovém zdivu, řazené do období gotiky, by mohly poté odpovídat staršímu kostelu (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 41). Gotický kostel byl tedy zbourán a některé jeho prvky pak druhotně využity při stavbě renesančního a pak barokního kostela a tedy všechny kostely, jak starší tak mladší se nacházely pořád na stejném místě. Zmíněný vodní příkop by pak byl nivním zářezem, který by mohl za podmáčený stav, kvůli němuž problémy s odvodněním kostela přetrvávají dodnes (Cikán 2015, 224 – 225). Situaci není snadné posoudit. Některé zmínky udávají, že starší kostel se měl nacházet v „*mokřinách*“ jižně od Vejprnic, blíže k Sulkovu, ale nejsou pro to žádné potvrzující doklady (Brachtel – Švábek 39). Je tedy

možné, že místu, kde stojí kostel dnes, se říkalo v „*mokřinách*“ právě z důvodu podmáčené půdy a mohl zde stávat i starý dřevěný kostel. Celkově by tedy z tohoto souhrnu vyplývalo, že ve Vejprnicích byly za celou dobu od založení známy čtyři podoby kostela. Jeden dřevěný, poté gotický, renesanční a nakonec barokní, který stojí dodnes. Ovšem toto tvrzení je zatíženo stavbami tvrzí, které se zde měly nacházet, jak v gotice, tak v renesanci, tato problematika viz text níže.

6.4.2 Vejprnická tvrz

Udává se, že vejprnická tvrz se mohla nacházet v severovýchodní části obce v místě dnes stojícího barokního kostela sv. Vojtěcha (Brachtel – Švábek 1987, 39; Karel – Krčmář 2006). Ostrožna je na jižní a východní straně chráněna mírnými svahy a na západě hlubokou roklí. V roce 1318 již měla existovat středověká tvrz. Počátkem 15. století ztratila význam panské rezidence a zanikla. Závěrem 15. století mohla být tvrz pravděpodobně obnovena a zřízena buď v místě areálu hospodářského dvora či na místě zájezdního hostince. V 1. polovině 16. století se tvrz stala již renesančním sídlem a měla být začleněna právě do hospodářského dvora. Ve 2. čtvrtině 16. století, kdy se Vejprnice připojily ke Křimicím, tvrz opět ztratila svůj účel (Brachtel – Švábek 1987, 39; Karel – Krčmář 2006).

Stopa po vejprnické tvrzi by mohla být ve stavebních prvcích renesančního portálu nalezeného v kostele. Bylo identifikováno šest až osm stavebních prvků, které byly součástí renesančního portálu typu půlkruhové archivoly na pilířích. Tyto portály se analogicky objevují v Plzni, kde obvykle lemují vstupy mázhauzů a prostých měšťanských domů. Typ portálu byl do tohoto prostředí importován vlašskými staviteli ze severní Itálie. Otvor vejprnického portálu byl široký tři metry, pilíře i archivolta byly zdobeny pásovou výplní lemovanou drážkou, pilíře nesly motiv lombardské růžice a na klenáku byla okřídlená hlava andílka. Tyto architektonické články mohly být druhotně využity při stavbě kostela, lze je datovat rámcově do 16. století. Portál by pak mohl být datován spíše do 3. čtvrtiny 16. století (Brachtel – Švábek 1987, 37, 39). Vejprnická tvrz měla podlehnout zániku v 17. století (Bělohlávek a kol. 1985, 378; Sedláček 1908, 941). Ovšem podle zařazení prvků do 16. století se nezdá být pravděpodobné, že by patřily tvrzi, která měla být vystavěna již v závěru 15. století.

V určitém časovém období musely tedy tvrz i kostel koexistovat vedle sebe. Zde nastávají nejasnosti. První zmínka o kostelu, která je až z roku 1353, je v souvislosti s odváděním desátek (Brachtel – Švábek 1987, 39). Ovšem existenci předpokládaného staršího kostela nelze vyloučit, ani potvrdit. V odeslané žádosti z roku 1722, je uvedeno, že kostel měl stát nejméně 600 let (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 1 – 2). Je tedy pravděpodobné, že již gotická tvrz

a gotický kostel, musely nějakým způsobem existovat vedle sebe a následně i renesanční kostel s tvrzí. Posléze někdy v 17. století renesanční tvrz zcela zanikla (Bělohlávek a kol. 1985, 378; Sedláček 1908, 941) a zůstal pouze barokní kostel sv. Vojtěcha. Za předpokladu, že kostel by stával tedy pořád na stejném místě jako dnes, je nutné pokusit se určit místo již zaniklých tvrzí. Ovšem identifikace stavebních prvků v nynějším kostele, patřících do gotického období (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987, 42) nemusí nutně znamenat, že patřily ke starší tvrzi, mohly patřit ke kostelu. V případě, že by patřily ke gotické tvrzi, bylo by nutné opět hledat jiné místo pro kostel. Proto se přikláním k názoru, že tyto prvky patřily buď kostelu, jelikož předpokládám, že jeho poloha se výrazně neměnila, nebo byly přeneseny po zániku gotické tvrze do místa dnešního barokního kostela. Zdá se nepravděpodobné, že původní starší tvrz byla umístěna na místě dnes stojícího barokního kostela sv. Vojtěcha. Znamenalo by to složité přesuny významných staveb, v čemž nespátřuji logické vysvětlení.

U barokního kostela i farního areálu, bylo zjištěno opakované využití pískovce. Tyto kvádry se liší kvalitou opracování a stopami starších omítek či bílení, lze je datovat nejhluběji do 16. století (Brachtel – Švábek 1987, 37), mohly by tedy patřit některé z renesančních staveb.

6.4.2.1 *Stavební podoba tvrze a její lokalizace*

První jistá zmínka ke tvrzi je vázána k roku 1318 k Bohuslavovi, který zde seděl (Emler 1870, 11 – 12). Později z roku 1543 jsou známy z Vejprnic další majetky jako poplužní dvůr, dědiny, luky, rybníky aj. a tvrz v tomto období ještě pustá nebyla, protože se uvádí mezi tímto majetkem (Bělohlávek a kol. 1985, 378; Brachtel – Švábek 1987, 31; Sedláček 1905, 245; Sedláček 1908, 941). V 17. století pak měla tvrz podlehnout zániku (Bělohlávek a kol. 1985, 378; Sedláček 1908, 941). Vzhledem k provedenému stavebně-historickému průzkumu v roce 1987 (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987) v místě barokního kostela sv. Vojtěcha, kdy se podařilo objevit nějaké starší stavební prvky, které by mohly být součástí dřívější tvrze, nebo právě kostela, není možné tuto tvrz lokačně zařadit do tohoto místa.

Pro lokalizaci tvrze se tedy jeví hned několik možností. Jednou z nich je ta, že gotická tvrz mohla stávat v areálu fary na místě objektu hospodářského stavení, které bylo podrobno stavebně-historickému průzkumu, a byly zde zachyceny starší prvky. Nebo by se mohlo jednat o objekt bývalého zájezdního hostince, kde byly potvrzeny prvky renesanční architektury a mohla by se zde nacházet tedy renesanční tvrz, přičemž starší tvrz se nemusela nutně nacházet na témže místě. V posledním případě byla lokalizace několikrát kladena do místa stavby barokního kostela sv. Vojtěcha, kde byly zjištěny starší stavební prvky, nikdy však nebylo potvrzeno, že by patřily právě

tvrze (obr. 30:B, C). Tyto prvky mohly patřit klidně ke starším stavebním fázím kostela. Problém je také druhotné využívání stavebního materiálu, který může značně komplikovat dnešní interpretaci.

Z ústní výpovědi majitele fary vyplývá, že pod povrchem nádvoří mezi farou a zkoumanou hospodářskou stavbou se nachází další relikty staveb, přičemž jeden z nich byl narušen při výkopu kabeláže. Bohužel zde nebyl žádný archeologický dohled a nejsou známy žádné podrobnosti. Proto by bylo vhodné provedení nedestruktivního výzkumu k doplnění dalších informací (Cikán 2015, 231). Tyto informace by poté mohly pomoci k bližší lokalizaci hledané tvrze. Na základě členění staveb se podle M. Cikána mohlo jednat o opevněný kostel s tvrzí (Cikán 2015, 229) k čemuž se také příkláním z důvodu popsaného v textu výše.

Vztah k vesnickému jádru byl bezprostřední, protože se tvrz nacházela přímo ve vesnickém jádru. O hospodářském zázemí se dnes můžeme jen domnívat s jistotou lze říci, že v roce 1543 se zde nacházel poplužní dvůr (Vavroušková 1935, 139-140). Stavební podoba tvrze se z dostupných pramenů, ani z terénní situace bohužel nedá určit a stejně tak to je i s typologií objektu. Tvrz ztratila svůj účel ve 2. čtvrtině 16. století (Brachtel – Švábek 1987, 39; Karel – Krčmář 2006). Celkové trvání života tvrze by podle zmínek z písemných pramenů mohlo být kolem cca 250 let.

6.4.3 Hospodářský objekt z 19. století

V areálu fary se nacházely tři objekty hospodářských stavení, z nichž se dodnes dochovaly dvě stavby. Jedna stavba podlouhlá na východní hranici pozemku a druhá severní stavba. Poslední stavení se na přelomu 80. a 90. let 20. století zřítilo a dnes na tomto místě stojí nový objekt truhlářské dílny. Právě stavení na východní hranici bylo podrobeno stavebně-historickému průzkumu z důvodu, že je zčásti dochované a dalo se tedy dobře zdokumentovat. Pod jeho jižní částí se nacházejí sklepy, u kterých byl předpoklad, že by mohly být součástí starší stavby (Cikán 2015, 227).

Stavba je obdélného půdorysu a kopíruje východní hranici pozemku fary, původní členění stavby bylo na čtyři díly, což bylo zjištěno podle orientace traverzových kleneb a vstupů v západní obvodové zdi, kde byly patrné čtyři vstupy. V nejjihnějším dílu stavby byl zachycen podélný a příčný žlab, což mohlo znamenat, že tato část sloužila pro ustájení dobytka. Další místnost pak sloužila pro vstup do sklepa a u poslední místnosti je stejný předpoklad funkce jako u jižního dílu stavby. Celý objekt měl pak prostory podstřeší a podkroví spojené a nedělené příčkou. Stavbu nyní vlastní dva majitelé a tomu také odpovídají úpravy. Severní polovina je zasažena hned několikrát, kdy byla přistavěna nová příčka oddělující dílenské a kancelářské prostory, kde byly zbudovány další příčky oddělující další místnosti, které byly do tohoto

prostoru začleněny. Taktéž podlaha byla upravena a je tvořena betonovou mazaninou. Na církevním pozemku se pak nachází boční přístavek, do kterého byl umístěn kotel, který vytápí severní část objektu. Taktéž krov byl po rozdělení majitelů upraven (Cikán 2015, 228 – 229).

Druhá polovina stavení, tedy jižní část se zachovala téměř bez zásahů, kromě dělící příčky mezi jižním dílem a síní, která pokračuje do podstřeší a podkroví, kde byl kvůli tomu proražen otvor, jenž umožňuje vstup do podstřeší. V druhé polovině 20. století byl přistaven přístavek, který se na východní straně opírá o ohradní zeď. Původní stavba byla vybudována z opracovaného a lomového převážně pískovcového kamene a cihel. Obvodové zdivo je pak tvořeno kombinací nepravidelného lomového kamene a cihel. Sklepení má zdivo z arkózového pískovce a na sekundární zásahy se využily cihly, přičemž právě cihlový je portál v severní nise a větrací otvor. Klenba v severní místnosti je taktéž cihlová. Sklepy pod hospodářským stavením jsou jednotraktové, dvoudílné, ale severní místnost mohla sloužit jako spojovací chodba do dalšího sklepního prostoru, který dnes již není patrný. Materiál využitý pro stavbu sklepa byl zcela odlišný od materiálu použitého na nadzemní stavení (Cikán 2015, 229).

Hospodářské stavení má v severní části zcela změněný charakter a vnitřní dispozici. Ve vstupní síňce se vstupem do sklepa byly zachovány otvory v obou příčkách, kdy jižní se využíval k transportu krmiva ze sklepa do jižní místnosti – ta mohla být tedy chlévem pro ustájení dobytka. Otvor v severní příčce pak mohl mít podobnou funkci, avšak v zadržce je klenutí, které může svědčit o záměru výstavby sklepa, kdy se v průběhu stavby nevědělo o možném starším sklepení. Starší sklepy byly v průběhu stavby využity, a proto se dodnes dochovala jen část klenby naznačená v otvoru v severní příčce. Sklep pod hospodářskou stavbou by mohl být zařazen do období gotiky či renesance, ale renesanční architektonické prvky se nacházejí i v ohradním zdivu bývalého hřbitova, nelze proto vyloučit jeho druhotné použití. Menší sklepní prostor v severní části lze zařadit do klasicistního období, do něhož pak byla datována celá stavba chléva. Podle M. Cikána by se mohlo jednat i o pozůstatek gotické fary, nebo tvrze, přičemž pro toto potvrzení by musel být proveden další výzkum (Cikán 2015, 230 – 231).

6.5 Srovnání nejstarších staveb - stručné shrnutí

Porovnání historických staveb bylo provedeno dle staré Indikační skicy stabilního katastru z roku 1839, písemných pramenů a vizuálního průzkumu přímo na místech. Kostel sv. Vojtěcha (obr. 30:A) s přilehlým areálem fary (obr. 30:B) se nachází na severovýchodním okraji sídla. Kostel sv. Vojtěcha je pravděpodobně umístěn na místě bývalé starší středověké tvrze. Mezi kostelem sv. Vojtěcha a farou je hluboká rokle, kterou spojuje dřevěná lávka oba objekty. Ve středu obce je dodnes viditelná část zájezdního hostince (obr. 30:C), který se nachází při západním okraji Staročeské návsi. Z hostince se dnes zachovala pouze severní a jižní přilehlá křídla. Tento objekt byl datován do 18. století a sklep pod jižním křídlem by mohl být starší. Objekt panského dvora (obr. 30:D) zanikl v 70. letech 20. století. Panský ovčín zanikl do poloviny 20. století (obr. 30:E). Oba objekty byly situovány ve východní části obce. Z dochovaných fotografií a map je zřejmá typická barokní skladba začlenění těchto staveb do tělesa vesnice. Opodál se nacházela cihelna, která je dnes již také zaniklá (obr. 30:F), (Brachtel – Švábek 1987, 32 – 33; Vejprnice 1000let).

6.6 Srovnání mapových podkladů

Z let 1654 - 55 je známo z přiložené mapy berní ruly Plzeňského kraje, že Vejprnice patřily do majetku stavu panského (Doskočilová 1952).

Z nejstaršího Müllerovo mapování jsou Vejprnice známy pod názvem „*Weipernitz*“ a je zde znázorněna značka pro kostel.

V otisku stabilního katastru z roku 1839 jsou Vejprnice označovány názvem „*Weiprnitz*“ a „*Wegprnic*“. Dnešní barokní kostel sv. Vojtěcha nese parcelní číslo 1. Pod kostelem se nachází další menší stavení nesoucí parcelní číslo 4. Z jedné strany jsou tyto stavby ohraničeny cestou a z druhé strany jsou okolo nich vysázené stromy, které oddělují od tohoto prostoru s kostelem další stavby. V čele kostela pak ještě stojí dvě kaple s parcelními čísly 2 a 3. Na protější straně kostela ve směru od jeho věže jak pak označen komplex objektů číslem 5 a zahrnuje 4 stavby, jedná se o farní areál. Na protější straně přes cestu na pravobřeží Vejprnického potoka se nachází rybník, označený jako „*Wewsy*“. Další rybník se nachází při výjezdu z Vejprnic směrem na Tlučnou a nazývá se Sádky. Poslední rybník se nachází na druhé straně vsi ve směru při výjezdu z Vejprnic na Plzeň na levobřeží Vejprnického potoka. Jeho název je „*Pekelny ribnik*“ a nad ním je nápis „*Pekelny mlegn*“. Tento mlýn byl zděnou stavbou s číslem objektu 49, na parcele číslo 1557. Kousek od něj se nachází místo, značené na mapě jako „*Abdeckerey*“ a stojí zde dva zděné objekty, jeden má číslo 50, druhý je menší a bez čísla. Ve vesnici se nacházejí jak stavby zděné, tak i roubené (http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/8346-1/8346-1-002_index.html; obr. 31:A).

Z I. vojenského mapování jsou Vejprnice označeny názvem „*Weipernitz*“. Rybník ve středu vsi je zde patrný stále, stavby nad ním nejsou specificky vyznačeny a v mapě jsou neidentifikovatelné. Dále je z této mapy znám Pekelný rybník pod názvem „*Pekelní*“. Menší rybník Sádky, nacházející na konci Vejprnic ve směru na Tlučnou, zde vyznačen není, je možné, že mu nebyl přikládán takový význam (http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=500&z_nwwin=1&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c156; obr. 32).

Z II. vojenského mapování nesou Vejprnice stále název „*Weipernitz*“. Opět jsou tu vyznačeny všechny tři rybníky, avšak bez jejich jmen. V jádru vsi je dobře viditelná stavba panského dvora, nad tím stojící kostel a vedle něj areál fary (http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=500&z_nwwin=1&map_root=2vm&map_region=ce&map_list=W_11_V; obr. 32).

Z III. vojenského mapování je patrné označení kostela křížkem, vyznačený je i panský dvůr vpravo pod kostelem, vedle kostela pak farní areál a další drobnější stavby, rybníky nejsou vyznačeny. Ves je již pojmenována známým názvem Vejprnice (http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=500&z_nwwin=1&map_root=3vm&map_region=75&map_list=4150; obr. 32).

Na mapě z roku 1956 je viditelný rybník pod kostelem, stejně tak i rybník Sádky. Dobře je viditelný kostel a stavba pod ním s parcelním číslem 3. Objekt fary se již skládá pravděpodobně pouze ze tří staveb z původních čtyř, ačkoliv na mapě z tohoto roku tato situace není příliš zřetelná. Komplex staveb pak nese parcelní číslo 1 (obr. 31:B).

Stejná situace v jádru vesnice vypadá i na mapě z roku 2011. Kde je opět viditelný kostel v jeho čele stojí dvě malé kaple, které již byly patrné na otisku katastrální mapy z roku 1839, která nesla parcelní čísla 2 a 3, nyní již bez nich. Číslo 3, patří stále objektu pod kostelem. Číslem 1 je označován farní areál, u kterého dle mapy vznikly uvnitř jeho dvora menší úpravy. Situace v dolní části vsi, kde byl dříve rybník „*Wewsy*“ je taková, že ulice kolmá na dřívější rybník dostala název „*U rybníka*“ v místě je menší park a parkoviště, pozůstatkem po rybníku jsou dvě smuteční vrby. Rybník Sádky je dobře viditelný, stejně jako Pekelný rybník (<http://kontaminace.cenia.cz/>; obr. 31:C).

I v tomto případě byla využita data z leteckého laserového skenování Digitálního modelu reliéfu ČR 5. generace, kde byly sledovány možné změny v terénu i přesto, že hlavní sledovaná oblast se nachází v intravilánu obce. Bohužel výsledky nepřinesly žádná pozitivní zjištění.

6.7 Současný stav vsi

Dnešní stav vsi se výrazně liší, od původního osídlení. Z nejstaršího jádra vsi zůstala jen stavba barokního kostela sv. Vojtěcha, areál fary, zájezdní hostinec a poté nějaké pozůstatky zdí. Rybník, který byl v jádru vsi, je dnes již zaniklý a místo něj stojí rozlehlé parkoviště. Celkově se vesnice rozrůstala do všech stran – směrem ke Křimicím, Tlučné a Plzni. Ke dni 1. 1. 2014 bylo ve Vejprnicích registrováno žijících obyvatel 3932, což je velmi zřetelný nárůst, oproti původním obyvatelům žijícím ve středověku (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Vejprnice>).

Mezi další pamětihodnosti kromě kostela sv. Vojtěcha se řadí také výklenková kaplička, která se nachází přímo v jádru vsi pod farou a pod kostelem, kde se stýkají ulice Mírová a Tlučenská a je jedinou stojící kapličkou tohoto typu ve Vejprnicích. Další taková kaplička se nacházela západně nedaleko od farního areálu, vystavěli ji páni z Vrtby a Vejprnic z let 1646 – 1830, ale později byla bohužel zbourána. Stejná výklenková kaplička ze stejných let pak stávala i u silnice, kde se kříží dnešní Plzeňská a Křimická, dnes již také zaniklá. Poslední typ této výklenkové kapličky stál i v místech, kde se stýkají dnešní ulice U potoka a Tlučenská, vybudována tentýž pány z Vrtby, datována do stejných let a také zničena (<http://www.vejprnice.eu/z-historie-obce/pani-z-vrtby-a-vejprnice-leta-pane.html#zavreno>). U pole v místech, kde končí ulice Krátká, se nachází starší kříž litinový na kamenném podstavci, dnes již částečně bez litinové části. Dále pak popraviště obětí II. světové války, které se nachází severně od vesnického jádra za hřbitovem v rokli a je zde pro uctění památky vybudována pamětní deska. Za zmínku stojí ještě znovuoobnovení původních cest v polích v lokalitách V Mezích a U Křimic, o kterých bylo rozhodnuto v roce 2014, znovuoobnovení proběhlo podle toho, jak byly cesty zapsány v pozemkové knize ve svých původních trasách a mělo by následovat další rozšiřování (http://www.vejprnice.cz/e_download.php?file=data/editor/80cs_24.pdf&original=web-n%C3%A1ves-4-2014.pdf).

7 Zhodnocení lokalit mezi sebou

Nejstarší zmínky všech tří vsí se výrazně liší. Nejstarší zpráva, ačkoliv je falzem, by měla být o Vejprnicích z roku 993, kdy měla být majetkem břevnovského kláštera (Bělohávek a kol. 1985, 377; Brachtel – Švábek 1987, 29; Erben 1855, 34; Profous – Svoboda 1957, 486). O 122 let později, tedy v roce 1115 je první zmínka o Tlučné v souvislosti s majetkem kladrubského kláštera (Friedrich 1904 – 1907, 400) a o Janově přichází první zmínka až v roce 1272 v souvislosti s majetky kláštera v Chotěšově (Emler 1882, 312 – 313). Všechny zmiňované vsi tedy prvotně patřily jiným majitelům, ačkoliv později se jejich osudy vzájemně proplétaly, převážně vsi Vejprnice a Tlučná.

Tvrze v Tlučné i Vejprnicích byly vázány na vesnické jádro, kde se nacházely v jeho bezprostřední blízkosti. Oproti tomu tvrz Janov stávala osamoceně v krajině, ale mohla se u ní nacházet menší vesnička o pěti domech, jejichž pozůstatky byly identifikovány na mapách a v terénu ve formě antropogenních reliéfních tvarů. Svým významem místo dosahovalo rozlehlým rybníkem, který sloužil pro potřeby rybolovu. Trvání života tvrzí Vejprnice a Tlučné mohlo být zhruba 250 let, oproti tomu Janov žil jen krátce a to maximálně 150 let. O větší významnosti Tlučné a Vejprnic vypovídá to, že jsou to dodnes žijící vesnice. Oproti tomu menší Janov bohužel zanikl a dnes plocha slouží pouze potřebám zemědělství a nachází se zde jeden obývaný dům. Vejprnice mohly být o něco významnější než Tlučná, z důvodu stavby kostela, který se ve vsi nacházel. Polohou se nacházely na kladrubské větvi norimberské stezky a mohlo se jednat i o trhovou osadu (Cikán 2015, 224).

Lokalizace tvrzí proběhla v případě Tlučné dle dostupných pramenů a literatury a také díky stavebně-historickému průzkumu, který byl učiněn (Anderle 1993). V případě vsi Vejprnice byla situace složitější z důvodu pravděpodobného přemístění tvrze, možná i kostela. I zde byl proveden stavebně-historický průzkum, který zjistil starší stavební prvky v barokní stavbě kostela sv. Vojtěcha (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987). Tyto prvky však nemusely nutně souviset se starší tvrzí, ale mohly mít souvislost se starší stavební fází kostela. Novější stavebně-historický průzkum se pak zaměřil na hospodářské stavení v areálu fary, kde byly taktéž zjištěny starší prvky (Cikán 2015, 223 – 232). Mladší tvrz mohla být pohlcena hospodářským stavením v areálu fary, které bylo podrobena stavebně-historickému průzkumu (Cikán 2015). Podle M. Cikána renesanční tvrz mohla stávat v místě jihovýchodně od kostela a mohla patřit tedy do jeho areálu, jednalo by se o opevněný kostel s tvrzí. Toto tvrzení však nijak nelze potvrdit (Cikán 2015, 229). Dnes by se dalo říci, že tvrze jak gotická, tak renesanční, mohly stávat buď ve farním areálu, nebo objektu bývalého zájezdního hostince, kde v obou případech byly nalezeny starší stavební

prvky. Nelze však s jistotou říci, že obě tvrže stávaly na stejných místech (Cikán 2015, 231). Situace ohledně lokalizace tvrže ve Vejprnicích se zdá být značně komplikovaná a pro další výsledky by bylo přínosné provedení nedestruktivního výzkumu v areálu fary, který by mohl doplnit další informace. Dále je navrhován v objektu kostela udělat revizní stavebně-historický průzkum, který by zjistil průběh zdiva předcházejícího kostela a mohl by tak vyvrátit hypotézu o jiné lokaci (Cikán 2015, 231). V případě Janova došlo v této práci k možné lokalizaci v místě bývalého domu parcely číslo 40 z otisku císařského stabilního katastru, kde byly zajištěny keramické fragmenty z období rámcově od 15. do 16. století, které nikde jinde na lokalitě učiněny nebyly. Je tedy možné, že bývalý stojící dům pohltil stavbu tvrže, která by se nacházela v bezprostřední blízkosti rybníka, který by ji chránil. Nebo by mohla být koncentrace nálezů v tomto místě spojována s panským domem, o kterém však záznamy v pramenech mlčí. Stavební podoba tvrží se bohužel kvůli nedostatku informací nepodařilo zjistit, stejně je tomu tak i v případě typologického zařazení, které na základě dostupných informací nelze určit.

Studiem středověkých tvrží se dozvídáme o minulosti v našich zemích. Mnohdy jsou lokalizovány nové objekty, díky čemuž dnes mohou významně přispívat data leteckého laserového skenování, kterými lze objevit nové lokality. Situace u Janova však ukazuje, že na snímcích pořízených z leteckého laserového skenování, byly patrné dobře jen 2 objekty, 2 byly viditelné méně. Na mapě z roku 1956 byly viditelné půdorysy všech 5 objektů. Proto je vhodné tyto prameny kombinovat a doplňovat dalšími poznatky získanými terénním výzkumem, studiem písemných pramenů apod., neboť jen tak lze získat komplexnější obraz o zkoumaných lokalitách.

Obecně se výzkumy tvrží zajímají o jednotlivá sídla, nebo o určitá vymezená území, kdy proběhly výzkumy např. na Kladensku (Novák – Vařeka 2014), na Rokycansku (Novák – Vařeka 2012), v okolí Křivoklátska (Novák 2012), nebo tvrže Plzeň-sever, Plzeň-město (Kalina 2015), přičemž v této práci zcela chybí jakákoliv zmínka o zaniklé tvrzi na lokalitě Janov, která spadá taktéž do okresu Plzeň-sever. Proto i práce, která není zaměřená na širší měřítko např. daného územního celku, může být přínosem a obohacením o cenné informační zdroje. Dále by velkým přínosem pro oblast badatelskou bylo vytvoření digitální mapy a databáze již zkoumaných lokalit.

8 Závěr

U zaniklých tvrzí Tlučná a Vejprnice byly provedeny stavebně-historické průzkumy budov, které mohly obsahovat prvky ze staveb tvrzí. V případě Vejprnic se jednalo o průzkum barokního kostela sv. Vojtěcha (Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987), kde byly zjištěny starší prvky, které by mohly souviset s tvrzí, nebo s kostelem. Podoba tvrze na základě těchto poznatků určit nelze. Další průzkum hospodářského stavení v areálu fary odhalil také starší stavební prvky (Cikán 2015). Je tedy možné, že tvrze (gotická i renesanční) se mohly nacházet buď v místě areálu fary, nebo zájezdního hostince (Cikán 2015, 231). Místo polohy kostela, kde bylo naznačováno, že mohla dříve tvrz stávat, se nijak nepotvrdilo, ani nevyvrátilo. V případě Tlučné, byl taktéž proveden průzkum dříve stojící stavby, která mohla naznačovat, že se jednalo o dříve fungující tvrz, proto je její lokalizace téměř jistá (Anderle 1993). S jistotou lze říci, že tvrze byly postupem svého času upravovány a přizpůsobovány potřebám své doby, nebo potřebám svých majitelů, dokud naprosto nezanikly.

V případě poslední studované lokality Janov, se bohužel nedochovalo nic, co by mohlo zcela jasně určit přesnou lokalizaci tvrze. Nalezené keramické fragmenty datované do období 15. – 16. století ve vysoké koncentraci v místě dříve stojícího domu (p. č. 40 z otisku císařského stabilního katastru) by mohly naznačovat, že objekt bývalé tvrze stál právě v těchto místech a byl pohlcen jinou stavbou, jelikož na jiném místě, kde byly učiněny povrchové sběry, žádné další fragmenty nalezeny nebyly. Z nálezů byly zachyceny například zlomky kachlů, nebo zlomky nádob, avšak běžné kuchyňské keramiky, žádné luxusní zboží zde zaznamenáno nebylo. V každém případě by bylo nutné udělat další archeologický výzkum k získání přesnějších dat a na základě toho pak toto tvrzení vyvrátit, či podpořit. Stavební podobu tvrze lze jen předpokládat, mohlo se jednat o nějakou jednodušší stavbu, vzhledem k tomu, že nejsou předpoklady pro to, že tvrz by byla nějak trvale obydlena tehdejšími majiteli. Dalším poznatkem je zachycení antropogenních tvarů reliéfu, které mohly patřit k zaniklé středověké vesnici Janov, která se zde měla nacházet. Z mapových podkladů z roku 1956 bylo určeno 5 půdorysů objektů. V terénu byly pak následně s jistotou určeny 3 objekty, 1 částečně zničený a 1 lokalizován nebyl.

Lokalizovat tvrze nebyl snadný úkol. Jediná jistá lokalizace by mohla být učiněna v případě Tlučné, kde byl proveden již zmíněný stavebně-historický průzkum, který mohl potvrdit starší stavební prvky (Anderle 1993). V případě Vejprnic je známo, že starší tvrz se měla nacházet jinde, než mladší, ale žádné stopy se po této stavbě bohužel nedochovaly, a tak lokalizace staršího i mladšího objektu zůstává nadále záhadou. V případě Janova se na základě dat z leteckého laserového skenování

(DMR5), dostupných mapových podkladů (1956, otisk císařského stabilního katastru) a povrchového průzkumu možná podařilo poprvé lokalizovat místo, kde se mohl objekt tvrze nacházet, avšak pro přesnější hodnocení by byl potřeba další podrobnější průzkum, který by pomohl odhalit další stopy po zaniklé tvrzi. Bohužel typologické zařazení a možná rekonstrukce studovaných tvrzí se nepodařila určit z důvodu nedostatku informací a také, že tvrze jsou dnes již zcela zaniklé.

9 Summary

This work is focused on three extinct fortified manors from Middle ages located on Vejprnický stream north of Pilsen. Name of those forts are Janov, Tlučná and Vejprnice. Purpose of this work is to find out connections between forts and villages with their economic base as localization in the country, following by reconstructions and typological classification. Cartographic, historical and written sources were used and they were completed by data of aerial laser scanning.

Own research is composed of surface collections and reasearch of terrain remnants reliefs, which were confronted by map basis. The surface collections were mostly done in Janov, because its located on field and partly in forest. Next collections were quite pointless due to localization of others two objects in the still functional villages. In the place of extinct fort Tlučná is now housing development, only renmant of former settlment is now reconstructed baroque grannary.

The last of the three forts called Vejprnice is quite problematic for us, because we still dont know where its located. One of the complication is that, the older fort was originally moved from original position, which has not been identified yet. For localization we have few options. One of them is that older gothic and younger renesance fort were placed in areal of rectory and tavern, where were found renaissance elements, but this not mean, that older fort was standing on the same place.

On locality Janov results of surface collections were great, like findings of ceramic fragments, which we aproximitly dated around 15. to 16. century. Next were used data from aerila laser scanning of reliefs ČR 5th generation and on the basis of this data was attempt to localize the fort, which could be standing in the place of extinct house (post number 40 copy of imperial stable cadastre), indicated by archeological finding in this place. Thanks to maps from 1956 were identified 5 ground plans of extinct houses. In terrain were confirmed 3 objects for sure and one damaged, 5th object was not found . This result support hypothesis, that there were living about 5,5 (6) vast field owners this means, that every one of these owned house and one of them could owned larger part of the property.

From all of those three localities took place historical building researches of baroque church of st. Vojtěch and economic building in Vejprnice and former manor in Tlučná, which could replace fort. Janov was never under archaeological research.

10 Edice

Borový, C. (ed.) 1879: Libri erectionum III. Praha.

Doskočilová, M. 1952: Berní rula 23. Díl I. Praha.

Emler, J. (ed.) 1870: Pozůstatky desek zemských království českého r. 1541 pohořelých. Díl I. Praha.

Emler, J. (ed.) 1872: Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno 1541 inge consupttarum II. Praha.

Emler, J. (ed.) 1874: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archideocesim. Praha.

Emler, J. (ed.) 1874: Libri primi pars altera ab anno 1363 usque ad annu 1369. Praha.

Emler, J. (ed.) 1876: Ein Bernaregisterdes Pilsner Kreises vom Jahre 1379. Prag.

Emler, J. (ed.) 1881: Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými. Praha.

Emler, J. (ed.) 1882: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. Praha.

Emler, J. (ed.) 1883: Libri confirmationum VI. Praha.

Emler, J. (ed.) 1886: Libri confirmationum VII. Praha.

Erben, K. (ed.) 1855: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I. Praha.

Emler, J. (ed.) 1889: Libri confirmationum. Praha.

Friedrich, G. (ed.) 1904 – 1907: Codex diplomaticus et epistolaria regni Bohemiae I. Praha.

Friedrich, G. (ed.) 1915: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl 32. Praha.

Friedrich, G. (ed.) 1921: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl 31. Praha.

Friedrich, G. (ed.) 1929: První kniha půhonná z let 1383 – 1407. Díl 7. Praha.

Kalousek, J. (ed.) 1887: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl 7, sešit 6. Praha.

Kalousek, J. (ed.) 1896: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl 15. Praha.

Palacký, F. (ed.) 1844: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl 3. Praha.

Palacký, F. (ed.) 1846: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl 4. Praha.

Palacký, F. (ed.) 1862: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl 5. Praha.

Strnad, J. (ed.) 1891: Listář královského města Plzně I. Plzeň.

Tadra, F. (ed.) 1893a: Soudní akta konzistoře pražské I. Praha.

Tadra, F. (ed.) 1893b: Soudní akta konzistoře pražské II. Praha.

Tadra, F. (ed.) 1896: Soudní akta konzistoře pražské III. Praha.

Tingl, F. A. (ed.) 1865: Libri quinti confirmationum ad beneficia pragenam nunc prima vice in vulgus prolati annus 1390. Praha.

Tingl, F. A. (ed.) 1867: Liber primus confirmationum. Praha.

Tingl, F. A. (ed.) 1868: Liber secundus confirmationum. Praha.

Tomek, W. W. (ed.) 1873: Registra desátků papežských z diecéze pražské. Praha.

Vavroušková, A. (ed.) 1935: Desky zemské království českého. Řada I. Kvaterny trhové běžný červený, od léta 1542 – 1543. Praha.

11 Literatura

Anderle, J. 1993: Předběžná zpráva o SHP panského dvora v Tlučné o. Plzeň-sever. Strojopis; Uloženo v archivu Národního památkového úřadu, ú. o. p. Plzeň.

Anderle, J. - Rožmberský, P. 1997: Tvrze Tlučná a Tlucná na Plzeňsku. Plzeň.

Bělohlávek, M. a kol. 1985: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV., Praha.

Brachtel, O – Švábek, V. 1987: Vejprnice. 29-41. Plzeň. In: Ročenka klubu Augusta Sedláčka.

Cikán, M. 2015: Církevní komplex ve Vejprnicích. Shrnutí poznatků o kostele a faře se zaměřením na farní a hospodářský objekt. In: Dějiny staveb. Plzeň.

Crutchley, S. – Crow, P. 2010: The Light Fantastic. Using airborne lidar in archaeological survey. English Heritage.

Dolanský, T. 2004: Lidary a letecké laserové skenování. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Doneus, M. - Briese, Ch. - Fera, M. - Janner, M. 2008: Archaeological prospection of forested areas using full-waveform airborne laser scanning, *Journal of Archaeological Science* 35/4, 882-893.

Gojda, M. 2005: Lidar a jeho možnosti ve výzkumu historické krajiny, *Archeologické rozhledy* 57, 806-810.

Gojda, M. a kol. 2010: Studie k dálkovému průzkumu v archeologii. Plzeň: KAR ZČU.

Gojda, M. – John, J. a kol. 2013: Archeologie a letecké laserové skenování krajiny. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Hataj, V. 1927: Památná místa našeho kraje, část II. Plzeň.

Horyna, M. – Lancinger, L. – Jandusová, Z. – Galíčková, H. 1987: Vejprnice, kostel svatého Vojtěcha. Nepublikovaný stavebně-historický průzkum z r. 1987. Uloženo v archivu Národního památkového úřadu, ú. o. p. Plzeň.

Kalina, D. 2015: Tvrze severního Plzeňska (okr. Plzeň-sever; Plzeň-město). Nepublikovaná bakalářská práce, ZČU. Plzeň.

Karel, T. – Krčmář, L. 2006: Panská sídla západních Čech: Plzeňsko. České Budějovice.

Kopp, J. 2011: Průvodce naučnou stezkou Údolím Mže a Berounky. Plzeň.

Krasanovská, D. 2015: Model výrobních okruhů a jeho aplikace na pozdně středověkou keramiku z měst jihozápadních Čech. In: Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Roč. 7, č. 2.

Kuna, M. – Tomášek, M. 2004: Povrchový výzkum reliéfních tvarů. In: Kuna, M. a kol., Nedestruktivní archeologie. Praha.

Kuna, M. a kol. 2004: Nedestruktivní archeologie. Praha.

Novák, D. 2012: Tvrze v okolí Křivoklátského loveckého hvozdu. Nepublikovaná diplomová práce, ZČU. Plzeň.

Novák, D. – Vařeka P. 2014: Tvrze na Kladensku - Festen in der Region Kladno. AH 38, 491-506. Praha.

Novák, D. – Vařeka, P. 2012: Tvrze na Rokycansku – Festen in Der Region Rokycany. AH 37, 445-449. Praha.

Orna, J 2005: Gotické a renesanční kachle ve sbírkách Západočeského muzea. Plzeň. Západočeské muzeum.

Orna, J. a kol. 2011: Keramická produkce města Plzně v období 14. a 15. století. Vydáno jako výstup programového projektu výzkumu a vývoje v rámci odboru ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií Ministerstva kultury České republiky.

Podlaha, A. 1908: Posvátná místa království českého, Řada první: Arcidiecese pražská. Díl II. Praha.

Profous, A. 1949: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl 2 (CH-L). Praha.

Profous, A. – Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl 4 (S-Ž). Praha.

Rieger, F. 1863: Čechy, země i národ: obraz statisticko-historický. Praha.

Roubík, F. 1959: Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. Praha.

Rožmberský, P. 2012: Ves Jezná. Dějiny a památky malé vesnice. Edice zapomenuté hrady, tvrze a místa č. 4. 3. doplněné vydání. Plzeň.

Rožmberský, P. 2013: Zaniklá ves, tvrz, náprava, mlýn, rybárna, dvůr, hájovna a rybník Janov. Vlastivědný sborník čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska 23/4, 15-22.

Růžek, V. (ed.) 2002: Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty. Svazek 3. Academia.

Sedláček, A. 1905: Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII., Plzeňsko a Loketsko. Praha.

Sedláček, A. 1908: Místopisný slovník historický království českého, Praha.

Semotanová, E. 2002: Historická geografie českých zemí. Praha.

Svoboda, A. a kol. 1998: Encyklopedie českých tvrzí, 1. díl, A – J. Praha.

Vejprnice 1000 let, 993 – 1993. Obecní úřad Vejprnice.

Český úřad zeměměřičský a katastrální v Praze (ČÚZK), číslo objednávky: 280262/2, referenční číslo: 83125/15, listy pro Vejprnice list Stříbro 1 – 5, pro Tlučnou list Stříbro 3 – 5, pro Janov Stříbro 4 – 6.

12 Internetové zdroje

<http://ags.cuzk.cz/dmr/#> (citováno 19. 12. 2015)

http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/8346-1/8346-1-002_index.html (citováno 10. 3. 2015)

http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/7926-1/7926-1-003_index.html (citováno 10. 3. 2015)

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Vejprnice> (citováno 20. 3. 2016)

www.kontaminace.cenia.cz (citováno 10. 3. 2016)

www.mapy.cz (citováno 10. 3. 2016)

<http://www.nyrany.cz/mesto/o-meste/historie/historie-nyran/hornictvi/> (citováno 4. 4. 2016)

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=500&z_newwin=1&map_root=3vm&map_region=75&map_list=4150 (citováno 10. 3. 2015)

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=500&z_nwwin=1&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c156 (citováno 10. 3. 2015)

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=500&lang=cs&z_width=500&z_nwwin=1&map_root=2vm&map_region=ce&map_list=W_11_V (citováno 10. 3. 2015)

<http://www.obec-tlucna.cz/informace-o-obci/historie/> (citováno 20. 3. 2015)

<http://www.pvl.cz/> (citováno 18. 3. 2016)

<http://twist.up.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/free/info.php?ID=11-44-25/7> (citováno 15. 3. 2016)

<http://twist.up.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/free/info.php?ID=11-44-25/6> (citováno 15. 3. 2016)

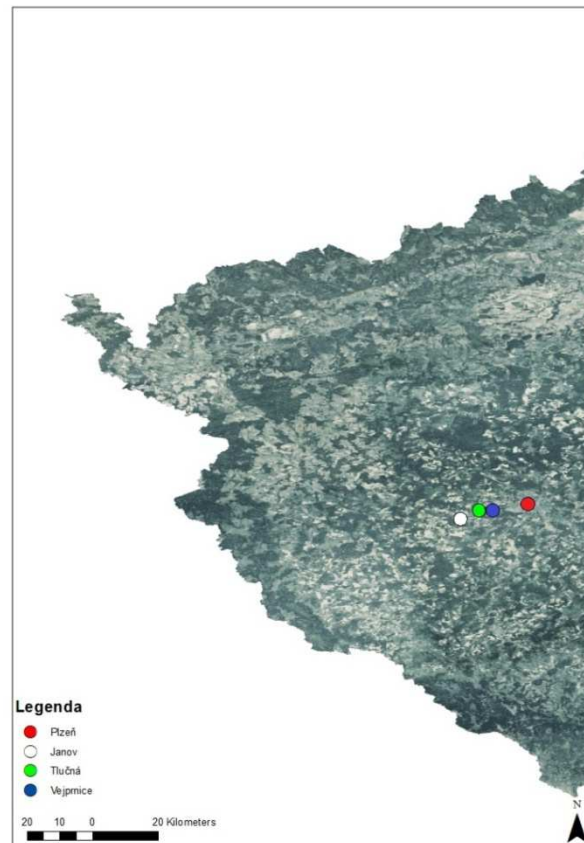
<http://twist.up.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/free/info.php?ID=11-44-24/3> (citováno 15. 3. 2016)

<http://twist.up.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/free/info.php?ID=11-44-23/14> (citováno 15. 3. 2016)

http://www.vejprnice.cz/e_download.php?file=data/editor/80cs_24.pdf&original=web-n%C3%A1ves-4-2014.pdf (citováno 20. 12. 2015)

<http://www.vejprnice.eu/z-historie-obce/pani-z-vrtby-a-vejprnice-leta-pane.html#zavreno> (citováno 20. 12. 2015)

13 Přílohy

Obr. 1: Mapa s lokalizací. Plzeň je vyznačena pro upřesnění.

Obr. 2: Popis lokality Janov. 1 – pole, 2 – oblast s náletovými dřevinami s pozůstatky antropogenních útvarů, 3 – západní část bývalého rybníka, 4 – dálnice D5 – Plzeň – Rozvadov, 5 – dnes stojící dům, 6 – Vejprnický potok.

Obr. 3: Srovnávací mapy. A - otisk císařského stabilního katastru 1838, mapa z kontaminace B - 1956 a C – 2011, Janov.

Obr. 4: Janov zobrazen na I., II. a III. vojenském mapování.

Obr. 5: Janov, stínový model.

Obr. 6: Rozmístění objektů na lokalitě Janov - rekonstrukce.

Obr. 7: Objekt číslo 1, terénní relikty, Janov.

Obr. 8: Objekt číslo 2, Janov.

Obr. 9: Objekt číslo 3, Janov.

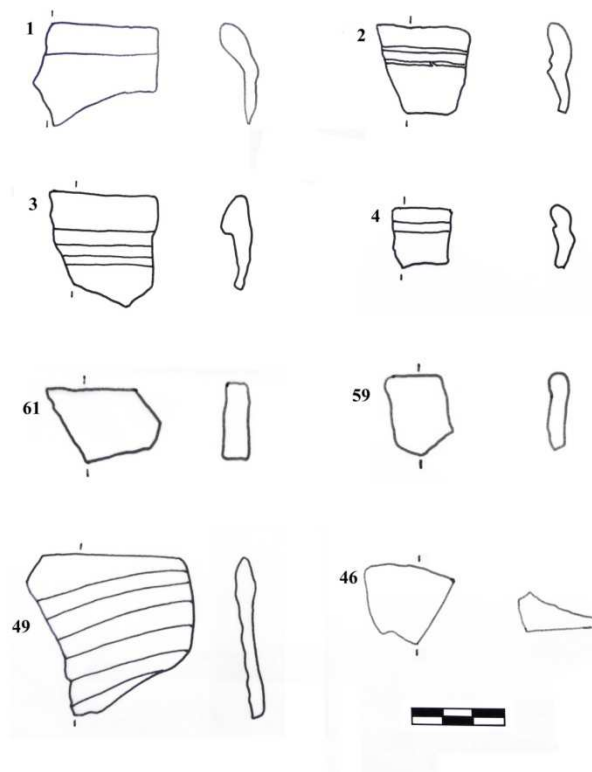
Obr. 10: Objekt číslo 4, vedle objektu číslo 3, Janov.

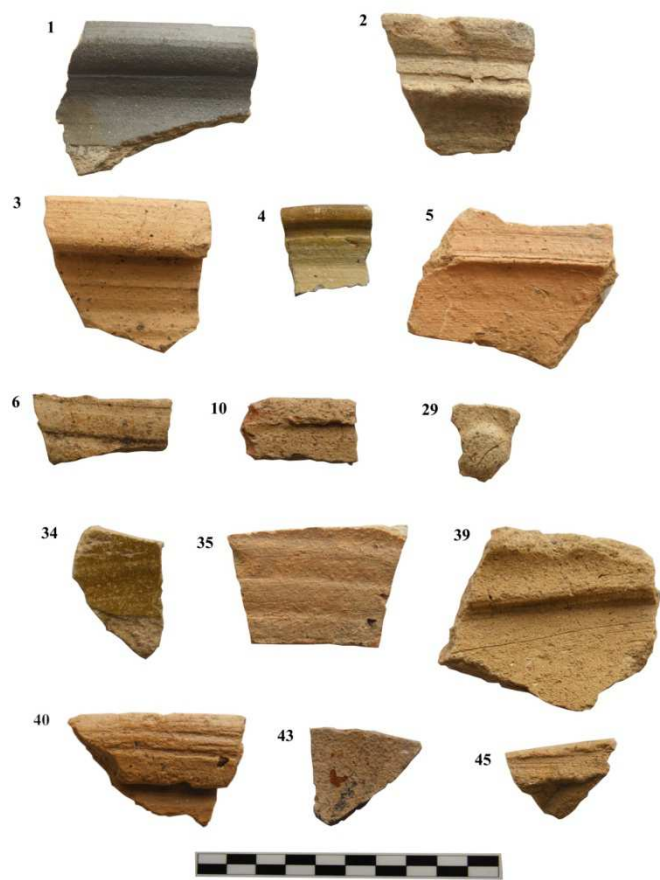
Obr. 11: Objekt číslo 5, Janov.

Obr. 12: Plánek Janov, kde probíhaly povrchové sběry. Šrafovaně – koncentrace nálezů.

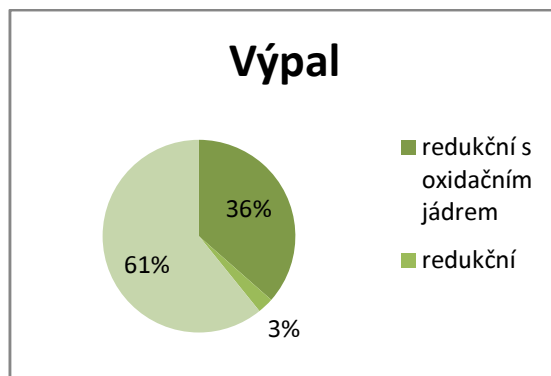
Obr. 13: Kresebná dokumentace, Janov.

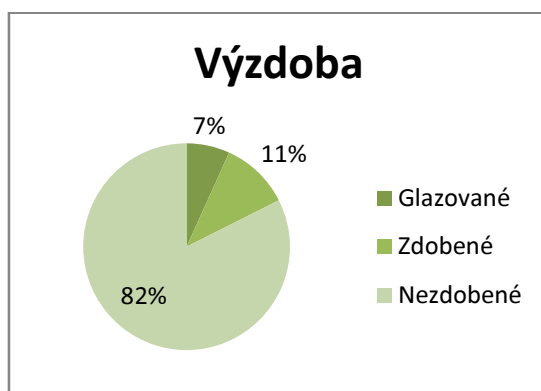
Obr. 14: Fotodokumentace Janov.

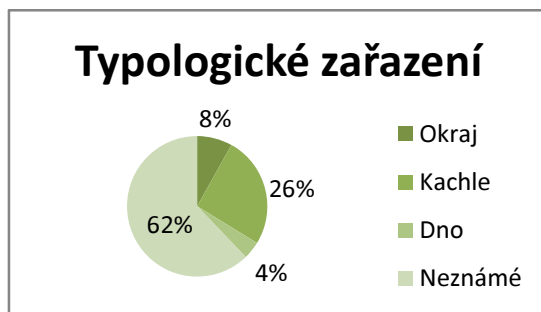
Obr. 15: Fotodokumentace Janov.

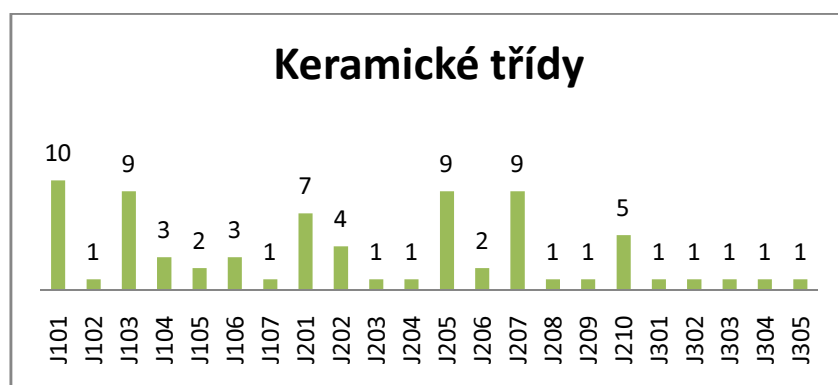
Obr. 16: Zastoupení výpalu keramického souboru Janov.

Obr. 17: Zastoupení zdobených a nezdobených nádob v nálezovém souboru Janov.

Obr. 18: Znázornění typologické zařazení nálezového souboru Janov.

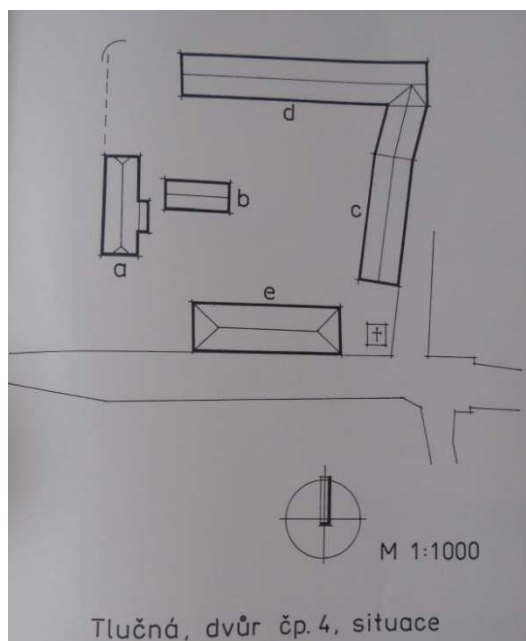
Obr. 19: Přítomné keramické třídy v nálezovém souboru Janov.

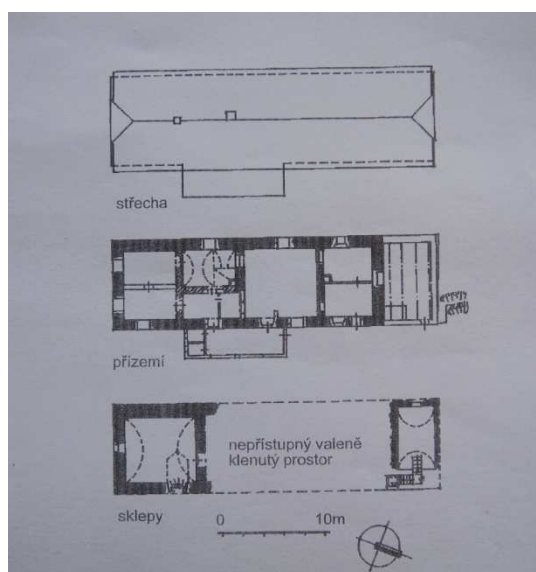
Obr. 20: Železné předměty nalezené při povrchovém sběru, Janov.

Obr. 21: Srovnávací mapy. A - otisk císařského stabilního katastru 1838, mapa z kontaminace B - 1956 a C – 2011, Tlučná.

Obr. 22: Půdorysné uspořádání panského dvora, a – stavení bývalé tvrže, b – barokní sýpka, e – stáje (Podle Anderle- Rožmberský 1997).

Obr. 23: Půdorys stavení bývalé tvrže, černě – zdivo renesanční, šrafovaně pravděpodobně barokní, bíle klasicistní a mladší (Podle Anderle – Rožmberský 1997).

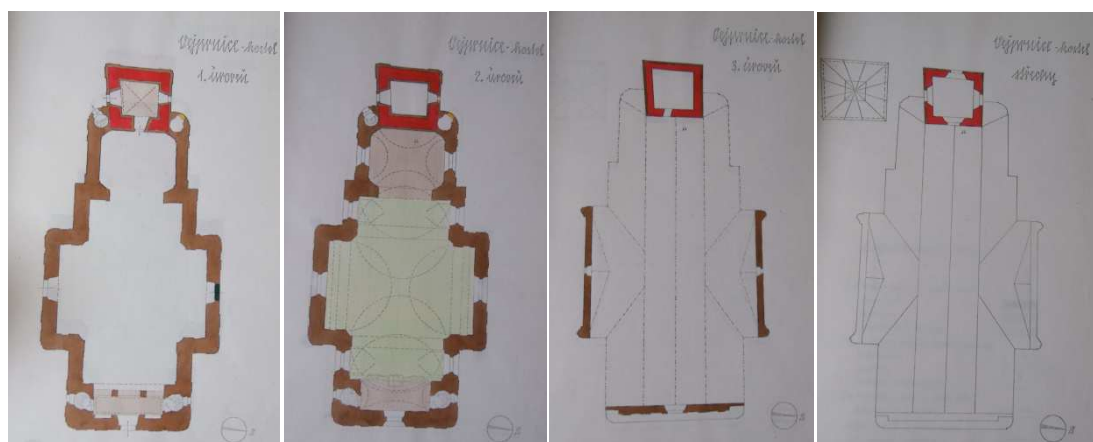
Obr. 24: Tlučná zobrazena na I., II. a III. vojenském mapování.

Obr. 25: Historická fotografie, 1949. Pohled od Plzně na panský dvůr (Soukromý archiv obce Tlučná).

Obr. 26: Pohled od zaniklého rybníka na přestavěnou barokní sýpku a místo, kde stával panský dvůr; pamětní kříž s letopočtem vzniku vesnice.

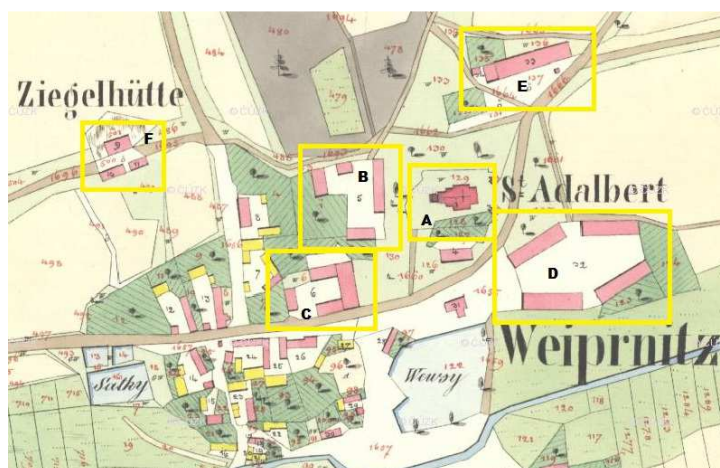
Obr. 27: Půdorys kostela, 1., 2., 3. podlaží a střecha. Červeně je znázorněno gotické zdivo (Podle Horyna – Lancinger – Jandusová – Galíčková 1987).

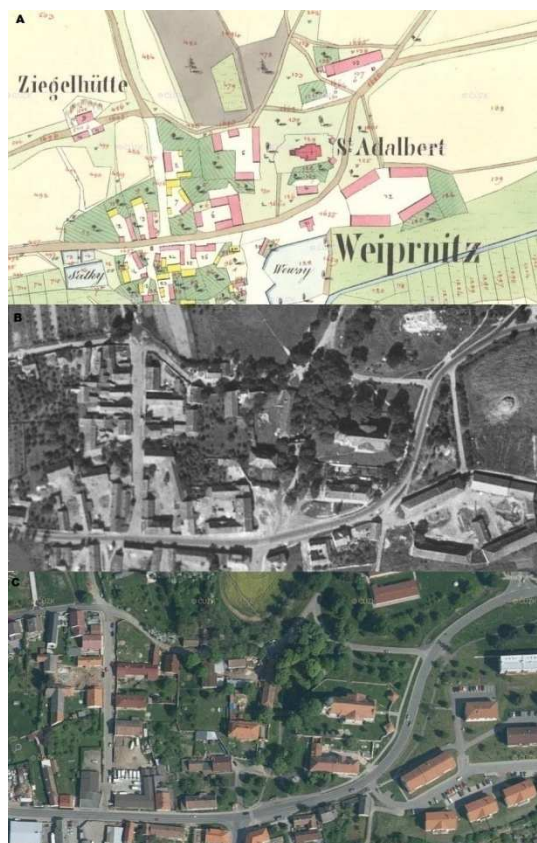
Obr. 28: Pohled ze severní strany na kostel; pohled z jižní strany na kostel.

Obr. 29: Pohled na přední část kostela sv. Vojtěcha od silnice a pohled na kostel ze severní strany.

Obr. 30: Otisk stabilního císařského katastru 1839, A – kostel sv. Vojtěcha, B – areál fary (možná lokalizace tvrze, C – zájezdní hostinec; renesanční tvrz (další možná lokalizace tvrze), D – panský dvůr, E – ovčín, F – cihelna (Podle Vejprnice 1000 let, 1993).

Obr. 31: Srovnávací mapy. A - otisk císařského stabilního katastru 1838, mapa z kontaminace B - 1956 a C – 2011, Weiprutz.

Obr. 32: Obr. 24: Weiprutz zobrazeny na I., II. a III. vojenském mapování.